

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
ŠPORTNO TRENIRANJE
ODBOJKA

**RAZLIKE V IZVAJANJU KAZNOVALNE POLITIKE
V ODBOJKARSKI IGRI PRED SPREMEMBO
URADNIH PRAVIL ODBOJKARSKE IGRE IN PO NJEJ**
DIPLOMSKO DELO

MENTORICA:

izr. prof. dr. Doupona Topič Mojca

SOMENTOR:

asis. dr. Zadražnik Marko

RECENZENT:

doc. dr. Pavlin Tomaž

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

Za prizadevnost, pomoč in svetovanje se zahvaljujem nekdanjemu sekretarju zveze odbojkarških sodnikov slovenije Dejanu Perčiču in mednarodnemu sodniku Seifried Marku.

Zahvaljujem se tudi svoji mentorici izr. prof. dr. Mojci Doupona Topič, predvsem pa svojemu somentorju, asist. dr. Marku Zadražniku, za potrpežljivost in iskreno pomoč.

Največja zahvala za nastanek tega diplomskega dela in s tem končanje študija gre moji puncu Ani Kovačič, mami in očetu, ker so mi vedno stali ob strani in me vzpodbujali, tudi kadar ni bilo energije in motivacije za študij.

Niko Bernard
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2010
Športno treniranje, odbojka

RAZLIKE V IZVAJANJU KAZNOVALNE POLITIKE V ODBOJKARSKI IGRI PRED SPREMEMBO URADNIH PRAVIL ODBOJKARSKE IGRE IN PO NJEJ

Ključne besede: odbojka, odbojcarska pravila, odbojcarski sodnik, kaznovanje v odbojki, agresivnost

Št. strani: 77

Izvleček

V diplomski nalogi se ukvarjam z odbojcarskimi pravili in kaznovanjem nešportnega vedenja. Namen te naloge je ugotoviti spremembe v številu podeljenih kazni kot posledico poostrene kaznovalne politike. Podatke za analizo smo pridobili iz zapisnikov vseh članskih odbojcarskih tekem za obdobje šestih let. Podatke smo analizirali z osnovno deskriptivno statistiko in z analizo variance. Rezultati raziskave so pokazali, da se je število kazni v vseh članskih odbojcarskih ligah po spremembi kaznovalne politike zmanjšalo. V sezoni 1999/2000 je bila največja sprememba v pomenu rumenega kartona. Pred to spremembo je bil igralec ali trener najprej opozorjen na nešportno vedenje (ustni opomin). Ob ponavljanju nedopustnega vedenja je prejel rumeni karton, kar pa na rezultat ni vplivalo. Šele ob podeljenem rdečem kartonu je ekipa izgubila posest žoge in nasprotna ekipa je tako prejela točko. V sezoni 1999/2000 se je način podeljevanja kazni spremenil. Sodniki že ob prvem pojavu nešportnega vedenja takoj podelijo rumeni karton, ekipa izgubi posest žoge, kar pomeni točko za nasprotnika. Dobljeni rezultati so pokazali, da je bila sprememba kaznovalne politike upravičena, saj je vplivala na zmanjšanje nešportnega vedenja igralcev in trenerjev.

Niko Bernard

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2010
Športno treniranje, odbojka

DIFFERENCES IN VOLLEYBALL PENALTY POLICY BEFORE AND AFTER THE OFFICIAL VOLLEYBALL RULES CHANGE

Key words: volleyball, volleyball rules, volleyball referee, penalty at volleyball, aggression

Number of pages: 77

Abstract

In my thesis, I deal with volleyball rules and penalty of unsportman conduct unfair behaviour. The goal of my thesis was to find out the changes in the number of given penalties as a result of more severe penalty policies. The statistical data have been obtained from the records of all senior volleyball matches for six seasons. The data have been analyzed by basic descriptive statistics and with the analyzes of statistical differences. The results of the research have shown that the number of penalties in all senior volleyball leagues has diminished after the change of penalty rules. In the season 1999/2000 the yellow card was of the greatest importance. Before this change a player or a coach was first warned for his unfair behaviour (verbal warning). With the repetition of unallowed behaviour he was given a yellow card what didn't have any influence on the result. After the red card was given the team lost the possession of the ball and opposite team gained the point. In the season 1999/2000 the manner of penalties changed. Now the referees confer the yellow card as soon as the unfair behaviour appears, the team loses the possession of the ball-which means the point for the opposite team. The obtained results have shown that the change of penalty policy was justified of unfair behaviour of players and coaches.

KAZALO:

1.	UVOD	7
2.	PREDMET, PROBLEM IN NAMEN DELA	9
2.1	ZGODOVINA ODBOJKE	9
2.2	RAZVOJ ODBOJKARSKIH PRAVIL	10
2.2.1	Obdobje 1896–1917	10
2.2.2	Obdobje 1918–1946	11
2.2.3	Obdobje 1947–1993	12
2.2.4	Obdobje 1994–1999	14
2.2.5	Obdobje po letu 1999	16
2.3	RAZVOJ SOJENJA V SLOVENIJI	21
2.3.1	Začetki sojenja v Sloveniji	22
2.3.2	Model izobraževanja	23
2.3.3	Sodniški nazivi	25
2.3.4	Razvrščanje in vrednotenje slovenskih sodnikov	27
2.4	SODNIŠKA OPRAVILA	29
2.4.1	Pristojnosti in dolžnosti sodnika	29
2.4.2	Tehnika sojenja	34
2.5	LASNOSTI IN SPOSOBNOSTI ODBOJKARSKEGA SODNIKA	36
2.6	PROBLEMATIKA SOJENJA ODBOJKARSKE IGRE	39
2.7	VRSTE IN NAČINI KAZNOVANJA NEUSTREZNEGA OBNAŠANJA UDELEŽENCEV ODBOJKARSKE TEKME	43
2.7.1	Vrste kazni	43
2.7.2	Uporaba kazni	44
2.7.3	Beleženje opominov in kazni	45
2.7.4	Razvrščanje kazni	46
2.8	AGRESIVNOST V ODBOJKI	50
2.8.1	Dejavniki agresivnosti v odbojki	51
3.	CILJI	53
4.	HIPOTEZE	54
5.	METODE DELA	55
5.1	OPIS VZORCA	55
5.2	OPIS SPREMENLJIVK	55
5.3	NAČINI ZBIRANJA PODATKOV	56
5.4	METODE OBDELAVE PODATKOV	56
6.	REZULTATI	57
7.	RAZPRAVA	69
8.	SKLEP	73
9.	LITERATURA	76

1. UVOD

Igra odbojke je v zadnjih letih doživela korenite spremembe. Odbojkarska pravila so se skozi zgodovino velikokrat spreminjala, v želji po čimbolj pravični in atraktivni igri. Zadnja leta se vodilni člani mednarodne odbojkarske zveze (FIVB) trudijo to igro približati širši množici ljudi in jo hkrati narediti zanimivo tudi za televizijske prenose. S premišljenimi spremembami pravil vstopa tudi odbojka med športne gigante 21. stoletja. Vse nove spremembe so se dotaknile tudi kaznovalnega sistema in posledično vedenja igralcev med tekmo.

Odbojka, med modernimi športi, ne velja za agresiven šport, saj sta nasprotni moštvi med seboj ločeni z mrežo in med njima ne prihaja do fizičnega kontakta. Napačne sodniške odločitve lahko še tako mirno tekmovanje spremenijo v živčno vojno in izzovejo agresivnost kot odgovor na frustracijo. V večini primerov ostane samo pri verbalni agresivnosti in tako nešportno vedenje mora sodnik sankcionirati v skladu s pravili. Na sodnikih leži velika teža igre in zato morajo biti ti dobro pripravljeni in usposobljeni za svoje delo. Razumevanje dinamike igre in pridobivanje izkušenj je veliko lažje, če je bil sodnik sam nekoč igralec odbojke in je na lastni koži izkusil sodniške odločitve.

Sojenje je pomembna sestavina odbojkarske igre. Zaradi nujnosti sojenja njegova pomembnost vse bolj narašča. Z naraščanjem pomembnosti narašča tudi odgovornost pri sojenju. Posledice sojenja se v večji meri kažejo, če je sojenje slabo, kot če je sojenje dobro. Slabo sojenje je namreč hkrati tudi krivično sojenje, vsaka krivica pa povzroča reakcijo, ki ni vedno v skladu z zaželenim športnim obnašanjem. Če so sodnikove napake razporejene enakomerno na obe ekipi, trpi samo igra. Če pa so sodnikove napake razporejene neenakomerno, trpi tudi počutje bolj prizadetega okolja, v katerem se igra odvija.

Če pogledamo zgodovino odbojke, ugotovimo, da je igra (stara komaj dobrih 100 let) doživljala velike spremembe. Od začetkov na ameriških univerzah do danes je odbojka doživela največje spremembe v novem tisočletju. Z novim vodstvom pri FIVB in usmeritvijo pravil k popularizaciji športa sta dvoranska odbojka kot

odbojka na mivki prav od olimpijskih iger v Sydneyju doživeli velikanski uspeh med populacijo. Spremembe pravil, razvoj industrije in želja po atraktivnosti so v veliki meri odgovorni za preporod odbojke v svetu.

2. PREDMET, PROBLEM IN NAMEN DELA

2.1 ZGODOVINA ODBOJKE

William G. Morgan je v zgodovino zapisan kot iznajditelj odbojke, katero je na začetku poimenoval »Mintonette«. Med študijem na Springfield collegu je spoznal Jamesa Naismitha, ki je leta 1891 iznašel košarko in s tem pustil močan pečat v Williamovem življenju. Slednji se je po študiju zaposlil na univerzi v Massachusettsu kot direktor športne vzgoje, kjer je imel priložnost ustanavljati, razvijati in voditi programe športne vadbe za študente. Tu je bil priča naglemu razvoju in veliki priljubljenosti košarke med študenti, zato je sklenil iznajti nov šport, ki bi ga igrali na majhni površini in bi zato bil primeren za igranje v dvoranah. Želel si je manj grob in manj naporen šport ter tako primeren tudi za starejše člane. Pri prvih poskusih se je opiral predvsem na tenis, vendar ga je misel na vse potrebne rekvizite odvrnila od tega. Vse, kar je ohranil od njega, je bilo igrišče in mreža, katero je dvignil na višino 1,98 m. Od košarke pa je prevzel način podajanja žoge med igralci. Ti so na začetku žogo lovili in metali do soigralcev ali čez mrežo.

Odbojka je bila namišljena predvsem za dvorane, vendar so jo ob lepem vremenu študentje igrali tudi na prostem. Število igralcev ni bilo omejeno in cilj igre je bil podajati si žogo z ene strani mreže na drugo. Prvi opis igre in prva zapisana pravila so bila objavljena leta 1896.

Razmah in popularizacija odbojke sta doživela novo ločnico, ko so odbojko kot svoj šport posvojili v organizaciji YMCA (Young Men's Christian Association). V vseh svojih študentskih skupnostih po celi Ameriki so vključili odbojko v program športne vzgoje in ji s tem dali množičnost, potrebno za njen razvoj. Ta ista organizacija je odbojko razširila tudi v Kanado (1900), na Filipine (1910), Kitajsko in Japonsko (1908), v Indijo, Mehiko, Evropo in afriške dežele, kjer so v krščanskih skupnostih imeli veselje do tega športa.

Prva evropska država, v kateri so začeli igrati odbojko, je bila Francija, kamor so jo prinesli ameriški vojaki leta 1919 med 1. svetovno vojno. Še isto leto so jo spoznali tudi češki »Sokoli«, medtem ko jo je ruska velesila spoznala šele 6 let pozneje. (Chronological Highlights, 2008)

V Jugoslaviji se je prvič pojavila odbojka leta 1924, ko je profesor W. Vailand na seminarju za profesorje telesne vzgoje v Ljubljani pokazal nam še neznane športe, med njimi košarko, rugby in odbojko. Nekaterim profesorjem telesne vzgoje so bili ti športi že poznani, saj so se z njimi seznanili med študijem na Dunaju. Začetek organizirane odbojke pri nas vsekakor sovпада s sprejetjem odbojke kot tekmovalnega športa sokolske organizacije. (Logar, 1959)

2.2 RAZVOJ ODBOJKARSKIH PRAVIL

V iskanju pravil, ki bi omogočala pravično in hkrati atraktivno igro, so se odbojkarska pravila skozi desetletja nenehno spreminjala. Na različnih koncih sveta, so se igrale različne oblike odbojke, prirejene znanju oziroma kvaliteti tehnike in taktike.

Šele 1947. leta se je 14 državnih zvez združilo v Mednarodno odbojkarsko federacijo s sedežem v Parizu, ameriška in evropska pravila pa so združili v prva uradna odbojkarska pravila.

2.2.1 Obdobje 1896–1917

Po predstavitvi odbojke leta 1896 kot novonastalega športa na YMCA Univerzi v Springfieldu, so prvotno ime "Mintonette" zamenjali s "Volleyball" (prestreči in odbiti žogo v zraku, preden se dotakne tal). Višina mreže se s prvotne »privzdignjene teniške mreže« zviša na 228,6 cm in tekma se igra do 21 točke. Okrog leta 1912 se mere igrišča ustalijo na 10,6 × 18,3 metra, število igralcev v posamezni ekipi je bilo določeno s šestimi igralci, in ti so se morali zarotirati pred servisom. Že leta 1915 se je število igralcev v igrišču spremenilo. Ekipo lahko zastopa od dva do šest igralcev. V tem obdobju meri žoga 66 cm po obsegu, teža pa je lahko variirala med 198,5 in 255,1 grama.

Leta 1916 je bilo vpeljanih veliko novih pravil. Potrebno število točk za zmago v določenem setu so znižali iz 21 na 15 točk in ekipa je morala dobiti dva od treh setov za zmago. Igralci so smeli žogo odbijali tudi s stopalom. Mrežo so dvignili na

243 cm. Nošene žoge so bile smatrane kot napaka in igralec se ni smel dotakniti žoge dvakrat zapored, če je vmes ni odbil njegov soigralec ali nasprotnik.

V tem obdobju na Kitajskem še vedno igrajo odbojko po pravilih W. G. Morgana s šestnajstimi igralci na vsaki strani in do 21. točke. (Chronological Highlights, 2008)

2.2.2 Obdobje 1918–1946

Ekipo na igrišču mora ponovno sestavljat točno šest igralcev. Igralno polje posamezne ekipe se zoži na 9,2 m × 9,2 m in je že zelo podobno današnjim meram. Igralci dobijo večjo svobodo odbijanja. Dovoljeno je odbijanje žoge s katerimkoli delom telesa, tudi pod pasom. Po novem se ekipa ne sme dotakniti žoge več kot trikrat zapored. Z letom 1922 igralcem zadnje linije ni več dovoljen napadalni udarec, kar ekipam omeji število možnih kombinacij v napadu. Uvedena je bila tudi »dvojna igrana žoga« kot napaka, kar je zahtevalo od igralcev več znanja. Način štetja se je spremenil v tem smislu, da sta ekipi pri 14:14 potrebovali dve zaporedni točki na svoj servis za osvojitve seta.

Poleg pravila, da mora ekipo sestavljat šest igralcev v polju, so dovolili vsaki ekipi imeti dvanajst menjav na klopi, vsi pa so morali nositi oštevilčen dres. Ekipa, ki si je pridobila pravico do servisa, se je morala pred tem rotirati v smeri urinega kazalca za eno mesto. Server je lahko žogo poslal v igro z desnega dela zadnje črte. Dotik črte nasprotnega igrišča se je smatral kot prekršek in ekipa je izgubila žogo. Minimalna višina stropa v telovadnicah je bila omejena na 4,6 m. Leta 1925 so uvedli pravico ekipe do uporabe dveh time-outov na set. Ponovno so se spremenila pravila glede točkovanja in zmage v setu. Pri rezultatu 14:14 ni bilo potrebno dobiti dveh zaporednih točk, ampak igrati vse dotlej, ko je ena izmed ekip dobila dve točki prednosti. Žoge so postale težje (z 255 g na 283 g) in s tem še hitrejše.

Pravilo šestih igralcev v polju so še dopolnili, in sicer če je ekipa zaradi kartonov ali poškodb ostala v polju z manj kot šestimi igralci, je le-ta tekmo avtomatično izgubila. (Logar, 1959)

Dolžino time-uta je od tedaj trajala eno minuto. Med igro je igralec lahko stekel za žogo tudi izven polja in jo tako vrnil svojim soigralcem. Menjave igralcev med igro («permutacije») niso dovoljene.

Skoraj dvajset let je bil blok sestavni del igre in ni bil omenjen v pravilih. Čehi so ga leta 1938 izpopolnili in z opisom »protireakcija na mreži s strani enega ali dveh nasprotnih igralcev« je bil tudi ta element vpisan v odbojgarska pravila.

Vodilni možje ameriške odbojgarske zveze so leta 1939 v svojem letnem vodiču objavili svoja uradna pravila in koristne informacije o igri odbojke. Med vojno je bilo veliko teh vodičev razdeljenih in uporabljenih po vsem svetu, kar je vsekakor pripomoglo k vzpostavitvi homogenih odbojgarskih pravil širom sveta. Kot zanimivost velja omeniti, da je ta bilten vseboval neke vrste odprt forum, na katerem so lahko vsi posredovali svoje izkušnje in ideje. (Logar, 1959)

1941

V posameznih državah po svetu so ponovno poskusili s časovno omejeno igro. Med drugim tudi v Italiji, kjer so igrali dva dvajsetminutna seta in tretjega, v kolikor sta bili ekipi izenačeni. Ob koncu druge svetovne vojne so tudi Američani spet obudili t. i. »time-limit« odbojko. Vsak set se je igralo osem minut čiste igre. Ekipa je za zmago morala voditi za dve točki ob koncu osmih minut ali prva doseči 15 točk. Tudi ta način igre ni zadovoljil pričakovanj po atraktivni igri, zato je bil ta sistem igranja kmalu opuščen.

1942

Tega leta je prišlo do ponovnih sprememb pri igranju z žogo. Igralci so lahko odbili žogo s katerikoli delom telesa od kolen navzgor (Logar, 1953).

2.2.3 Obdobje 1947–1993

Na iniciativo Francije, Poljske in Češkoslovaške se je ustanovila Mednarodna odbojgarska federacija (FIVB), v katero je vstopilo 14 držav. Njena vloga je bila usmerjena v propagando odbojke, poenotenje odbojgarskih pravil po tistih že uveljavljenih v Ameriki, organizacijo svetovnih in evropskih tekmovanj ter vključitev odbojke med olimpijske športe. Danes FIVB združuje odbojgarske zveze 219 držav.

Leta 1947 so se kljub poenotenju pravila spet spremenila. Igralcem pri mreži je dovoljeno menjanje igralnih mest (permutacije) za lažjo izvedbo bloka ali napada. Igrišče (9 × 18 m) in višina mreže (moški – 2,43 m, ženske – 2,24 m) sta dobila dokončne mere, katere uporabljamo še danes.

V Aziji so veljala drugačna pravila: igrišče je moralo meriti 21,35 m v dolžino in 10,67 m v širino, moška mreža je bila postavljena na 2,28 m, ženska pa 2,13 m; devet igralcev ene ekipe je bilo v polju, postavljenih v tri vrste in niso poznali rotacije igralcev.

Po vojni so bila pravila ponovno napisana in dodatno obrazložena. Posebej je bila poudarjena definicija bloka, servis je bil omejen na desno tretjino zadnje črte, vsak igralec je moral stati na določenem igralnem mestu med servisom, dobljene točke napačnega serverja so bile razveljavljene, hkraten kontakt žoge dveh igralcev se je štelo kot en dotik, time-outi so trajali eno minuto in čas med seti je bil določen na tri minute.

FIVB je leta 1951 na svojem 3. kongresu določila, da lahko igralec pri tretji podaji seže z rokami čez mrežo pri poskusu blokiranja nasprotnikovega napadalnega udarca. Dodano je bilo še pravilo, da lahko igralec zadnje linije izvaja napadalni udarec, dokler ostane v svoji coni in se ne približa mreži. (Logar, 1959)

Na 4. kongresu je FIVB določila sodniške znake in terminologijo. Zaradi vse večjih zadolžitev prvega sodnika, predvsem na mednarodnih tekmovanjih, so razmišljali o uvedbi drugega sodnika.

Trajanje time-outov je bilo podaljšano na eno minuto in trideset sekund.

Med 53. sejo Mednarodnega olimpijskega komiteja v Sofiji (Bolgarija) je bila odbojka predstavljena predstavnikom MOK, ki so jo uvrstili v program 17. OI 1964. leta v Tokiu.

Deset let po zmagi na prvem evropskem prvenstvu in dvajset let po izpopolnitvi bloka so Čehoslovaki še enkrat predstavili nov odbojkarski element. Spodnji odboj ali »bagger« je gledalce fasciniral leta 1958 na EP v Pragi.

»Zaslon« oziroma zakrivanje lastnega serverja postane prepovedano leto po EP v Pragi leta 1958. Prestop v nasprotnikovo polje s celim stopalom se od tega leta naprej šteje kot napaka.

Leta 1961 se porodi ideja o MINI odbojki in v ta namen posebej otrokom prirejenih pravilih.

Leta 1964 se pravila blokiranja ponovno spremenijo: prehod rok čez ravnino mreže je bil prepovedan, vendar so blokerjem dovolili ponovni dotik po bloku.

Istega leta se deset moških in šest ženskih reprezentanc prvič pomeri na OI v Tokiu. Rusija med moškimi in Japonska med ženskami sta bili zmagovalni ekipi na prvih OI.

V letu naslednjih OI leta 1968 so bile uvedene antene kot pomoč sodnikom pri določanju napačnega prehoda žoge mimo dovoljenih trakov na mreži.

Enajst let po porodu ideje o MINI odbojki, kot prilagojeni odbojki za mlajše, ta dobi uradna pravila in prva tekmovanja.

1976

Po dotiku bloka je ekipa imela na voljo še tri dotike za izpeljavo napada; razdalja med antenama je bila skrajšana na 9 m (prej 9,4 m).

1982

Pritisk v žogi je bil povečan na 0,46 kg/cm².

1984

Po OI v Los Angelesu prepovejo direktno blokiranje servisa nasprotnikov.

1988

Seti se igrajo do 17. točke, ne glede na točkovno razliko.

Svetovni kongres je odobril igranje petega seta (tie-break) po rally-point sistemu, kjer pomeni vsaka zaključena akcija točko za eno od ekip. (*Chronological Highlights*, 2008)

2.2.4 Obdobje 1994–1999

1994

Svetovni kongres v Atenah leta 1994 odobri nova pravila, katera pričnejo veljati 1. januarja 1995; ta so dovoljevala odbijanje žoge s katerimkoli delom telesa, tudi s stopali; prostor za servis se je podaljšal na celo 9-metersko črto; dovoljen je bil dvojni dotik prve žoge v obrambi. (*Chronological Highlights*. Fivb, 2008)

1998

Svetovni kongres FIVB sprejme zgodovinske spremembe odbojgarskih pravil; z dveletno poskusno dobo se je igralo po »rally point sistemu« (RPS) do 25. točke v prvih štirih setih. 5. set pa se je kot prejšnja leta igral do 15. točke.

Spremembe, kot barvana žoga, libero in možnost trenerja, da se giblje vzdolž stranske črte, so bile takoj sprejete in potrjene.

1988

Uvedejo nov sistem točkovanja v petem nizu (tie break) – »RPS« do 17. točke.

1992

Spremenijo način točkovanja v tie-breaku, »RPS« do 15. točke oz. na dve točki razlike. V prvih štirih nizih se igra največ do 17. točke po navadnem štetju.

1993

Kaznovalni sistem: Kartoni podeljeni za vsak set posebej (igralec lahko konča tekmo z petimi rumenimi kartoni – vsak iz enega niza).

1994

Pri prvem dotiku se lahko žoga dotakne različnih delov telesa, če se to zgodi v eni akciji. Prostor za serviranje se razširi na celotno širino igrišča (9 m).

1996

Pritisk v žogi se zniža na 0,3–0,325 kg/cm².

Linija napada iz druge linije se podaljša s prekinjeno črto za 1,75 m.

Prestop v nasprotnikovo polje je dovoljen, če je del dlani/stopala v dotiku s črto.

Žoga, ki popolnoma ali delno prečka ravnino mreže izven za to določenega prostora (anten), se lahko vrne pod določenimi pogoji. Testira se libero (še ni v pravilih).

Uvede se tehnični time-out na tekmovanjih FIVB (8. in 16. točka).

1997

Kaznovalna politika: Nov sistem sankcij (progresiven) za nešportno vedenje.

1998

Trener se lahko giblje ob stranski črti v višini od 3 do 9 metrov.

Uvedene barvne žoge iz usnja ali sintetičnega materiala.

Uvede se libero. Pravila njegove igre se napišejo v pravilih.

Servis: ukine se ponovni poizkus servisa, igralec ima 8 sekund za izvedbo servisa po pisku sodnika.

Spremeni se vrstni red kazanja sodniških znakov. Najprej se pokaže ekipo, ki bo naslednje servirala in šele nato napako.

1999

Nov kaznovalni sistem: rumeni karton ni več opozorilo brez posledic temveč kazen, ki ima kot posledico izgubo žoge.

Uvedene kazni za zavlačevanje – ekipna kazen (prva samo opomin, druga in vsaka naslednja pomenijo rumen karton in točko za nasprotnika).

Dotik igralca z mrežo ni napaka, razen če se mreže dotakne med akcijo igranja ali z dotikom moti nasprotnika pri igri.

2000

Rally point system v vseh setih.

Dotik žoge z mrežo pri servisu ni napaka.

Sprememba opreme: mrežo so podaljšali na 9,5 - 10 m.

(Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

2.2.5 Obdobje po letu 1999

Barvana žoga

Po mnogih testiranjih je FIVB sprejela nove barve odbojkarske žoge. Prej popolnoma belo žogo je zamenjala rumeno-modro-bela (na EP, SP in mednarodnih tekmovanjih). Pisani trakovi na žogi omogočijo igralcem, da vidijo smer in hitrost rotacije žoge ter tako lažje ocenijo krivuljo leta žoge in se temu ustrezno prilagodijo. Žoga je postala mehkejša od »bele«, zato jo je bilo igralcem lažje obvladati. Material, iz katerega so bile narejene te žoge, je bil iz lažjih in zato počasnejših materialov. Ta sprememba je omogočila ekipam, da so se z dobrimi

obrambnimi igralci (uvedba »libera«) lažje obranili napadalnih akcij nasprotnikov in tako podaljšali trajanje posameznih točk. Igra je pridobila na vznemirljivosti, točke pa so postale vse bolj nepredvidljive, saj ekipa, ki je napadala, naenkrat ni imela več take prednosti nad ekipo, ki se je branila.

»Rally point« sistem

Leta 1998 je FIVB poskušala z drugačnim sistemom točkovanja. Na svetovnem kongresu oktobra tega leta je FIVB uradno potrdila Rally point system. Vsaka zaključena akcija pomeni sedaj točko za eno od ekip, ne glede na to, kdo je serviral. Prvi štirje seti se igrajo do 25. točke s prednostjo ene od ekip za vsaj dve točki. Peti set se igra do 15. točke in spet mora zmagati s dvema točkama prednosti. (Uradna pravila odbojcarske igre, 1999)

Nov način štetja je bil uveden, ker so pristojni pri FIVB želeli dolžino tekme skrajšati in jo s tem narediti bolj zanimivo za televizijske prenose. Dolžina nizov in celotne tekme se je s tem igralnim sistemom drastično zmanjšala, tako da sedaj povprečna tekma traja okrog ene ure in pol in jo je zato lažje uvrstiti na spored televizijskih družb. S prejšnjim načinom štetja so lahko izenačeni dvoboji trajali celih pet ur. Če pa se še zavedamo dejstva, da je bila prejšnja vrsta žog hitrejša in da so bili kriteriji za obrambo veliko bolj striktni kot pri novih pravilih, potem ugotovimo, da so imele ekipe le malo možnosti, da bi se obranile nasprotnikovega napada. Igralne akcije so bile zelo kratke in nezanimive predvsem za gledalce.

Nov sistem je prirejen, da olajša gledalcem sledenje rezultatu in naredi tekme krajše in bolj zanimive. Laični gledalci so prej le težko sledili dogajanju na igrišču in spreminjanju rezultata in to je pomenilo, da odbojka ni bila zanimiva za televizijo. Današnji način štetja (RPS) določa, da je vsaka zaključena akcija avtomatično tudi točka za eno izmed ekip, novo zaporedje zaganja sodniških odločitev omogoči gledalcem v dvoranah in za televizijskimi sprejemniki lažje spremljanje igre in dogajanja na igrišču.

Libero

Od OI v Atlanti je v igro uveden »libero«. Obrambno specializiran igralec pripomore veliko tudi k sprejemu nasprotnikovih servisov in je igralec zgolj druge linije. Njegov zgornji del dresa mora biti kontrastne barve v primerjavi z drugimi člani svojega moštva. Tako je v igrišču in predvsem za sodnika jasno prepoznaven. Menja lahko kateregakoli igralca zadnje vrste, vendar pa ne sme rotirati v sprednjo linijo. Po menjavi enega igralca, ki je prenehal s serviranjem, in menjavi naslednjega, ko preide libero v napadalno cono, mora preteči vsaj ena akcija. Libero ne sme napadati, blokirati ali servirati in podaja lahko samo iz zadnje linije. Če stoji prek 3-metrске črte (v sprednji coni) in poda z zgornjim odbojem, napadalec ne sme žoge udariti nad nivojem mreže. Podajo libera s spodnjim odbojem pa lahko napadalec brez omejitev udari preko mreže. (Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

Z uvedbo libera so dodali obrambni igri novo dimenzijo, izboljšal se je sprejem ekipe in podaljšalo se je trajanje akcij z večjim številom izmenjav v napadu in obrambi, vitalno vlogo pa so dobili tudi nižji igralci, ki bi sicer ne igrali tako vidne vloge v vrhunski odbojki (danes najboljši liberi merijo tudi samo 188 cm).

V letošnji sezoni (2009/2010) so, tudi v Sloveniji, uvedli pravilo dveh liberov. Ekipo sedaj sestavlja dvanajst igralcev in dva libera. Ta se lahko menjata med seboj brez potrebne uradne menjave pod pogojem, da je med eno in drugo menjavo minila vsaj ena točka. Oblečena morata biti v enake drese z različnima številka. Ta sprememba dodatno vpliva na kvaliteto ekip, saj lahko trener kombinira libera glede na dnevno formo in navdih.

Gibanje trenerja

Trenerji so po starih pravilih lahko vodili ekipo zgolj s klopi. Ni jim bilo dovoljeno nikakršno gibanje ali vstajanje. Celo ob pritožbah ekipe glede sodniških odločitev se ta ni smel dvigniti s klopi, ker ga je sodnik lahko takoj kaznoval z opominom ali kaznijo. Veliko trenerjem je tak način vodenja tekme dal zelo statično vlogo in s strani gledalcev ni bila vidna njihova vloga na tekmi.

Z novimi pravili se dovoli gibanje trenerja vzdolž klopi za rezervne igralce. Tako dobi vidnejšo vlogo v ekipni taktiki, saj ga sedaj lahko vidimo, kako stoji ob stranski črti in sugerira svojemu igralcu naslednjo potezo ali na kaj naj bo pozoren. Vidnejše so tudi njegove čustvene reakcije na vsako dobljeno ali izgubljeno točko. V zadnjih sezonah so gibanje trenerjev zmanjšali, tako da so dodali črtkano črto, ki poteka vzdolž druge linije od 3 do 9 m, 3 m od stranske črte igrišča. Tako je trenerjem še vedno dovoljeno gibanje in aktivno sodelovanje s igralci, preprečen pa je direkten stik z lastno ekipo. (Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

TTO (tehnični time-out)

V vsakem setu (razen tie-breaku) je ob 8. in 16. točki ene od ekip predviden TTO (predviden v pravilih), uveden predvsem zaradi televizijskih prenosov (sponzorski oglasi). Sprememba je bila uvedena predvsem za mednarodna tekmovanja (EP, SP, svetovna in evropska liga, ...), kjer se prenaša tekmo po televiziji in je potrebno nameniti (po pogodbah) določen čas tudi sponzorjem FIVB. Novost je nekaj let po spremembi pravil veljala samo za moško in žensko 1. DOL (državno odbojkarsko ligo), šele nato so jo uvedli tudi v druge lige DOL. Ta novost je vidno vplivala na trenerski način jemanja TO (time-out) za svojo ekipo. Za vsako ekipo sta predvidena dva TO (polminutna) in dva TTO (enominuta odmora) na set, torej šest prekinitev na set za obe ekipi. (Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

Kaznovalna politika

Dolžnost glavnega sodnika je, da skozi celotno tekmo preprečuje članom ekip neprimerno obnašanje in vsak primer ustrezno sankcionira. Pred sezono 1999/2000 so si sankcije lahko sledile od opozorila do rumenega kartona, rdečega kartona in diskvalifikacije. Opozorilo, največkrat za nešportno vedenje, ni imelo takojšnjih posledic. Je pa bilo opozorilo, da igralec ali trener tega v istem setu ne smeta več ponoviti, ker bi to pomenilo rumen karton in odvzem žoge ekipi. Kazen za rdeči karton ali izključitev za tisti set lahko glavni sodnik izreče tudi neposredno, če ta smatra igralčevo obnašanje za žaljivo ali celo agresivno. Naslednja kazen za istega igralca pomeni diskvalifikacijo in odstranitev z igralne površine do konca tekme. Vse te kazni, razen denarne globe, na sam potek igre niso imele vpliva. Od

sezone 1999/2000 pa je že prvo neprimerno obnašanje kateregakoli člana ekipe sankcionirano z odvzemom žoge in podelitvijo točke nasprotniku. Prej izrečen opomin igralcu ali trenerju je v tej sezoni prerastel takoj v rumeni karton in to je pri rezultatu 24 : 25 lahko za nasprotnika pomenilo podarjeno zmago. S temi in nekaterimi drugimi spremembami je FIVB nakazala neotesanim trenerjem in igralcem, da v prihodnosti ne bo tolerirala nikakršnih izbruhov agresivnega vedenja oziroma strogo sankcionirala vsakršno nešportno vedenje. Vsa nova pravila in poostritve kazni sovpadajo s smernicami moderne odbojke. Glavna je vsekakor narediti »šov« za publiko v dvorani in pred televizorjem. Zato so poenostavili pravila in jih naredili razumljiva širšem občinstvu. Poostrene kazni pa so uvedli predvsem zaradi protokola, ki ga prinese vsaka kazen. Prvi sodnik mora igralcu najprej pokazati karton, ki ga nato zapisnikar zapiše v posebno rubriko in ko je vse to urejeno, se igra lahko nadaljuje. Želeli so zmanjšati nepotrebne prekinitve med igro, ker te za publiko niso zanimive.

Igrišče

V letošnji sezoni je prišlo pri naših zahodnih sosedih do zanimive novosti, ki se nanaša predvsem na pomoč sodnikoma. Gre za posebne senzorje, ki jih bodo vgradili na vsa odbojgarska igrišča v A-1 ligi in ki bodo sodnikom na stolu s pomočjo lučke pokazali, ali se je žoga dotaknila zunanjih črt igrišča (kot pri tenisu). V primeru, da lučka zagori, pomeni, da je bila žoga čez črto, ki omejuje igrišče. Seveda bo naprava, ki so jo razvili na univerzi v Bologni, še kako v pomoč sodnikoma oziroma bo razbremenila zahtevno nalogo linijskih sodnikov, ki so zaradi najrazličnejših situacij velikokrat v težavah, ko se je v delčku sekunde treba odločiti, kam je padla žoga s hitrostjo tudi čez 100 km/h. V primeru pozitivnih rezultatov bosta CEV in FIVB sistem prenesla tudi na druga odbojgarska igrišča. Ob tem velja poudariti, da so senzorji zgrajeni tako, da se na stopala nog ne odzivajo, odzivajo se samo na dotika žoge s tlemi.

Pravila

Od sezone 2009/2010 naprej je igralcem dovoljen dotik mreže na spodnjem ali srednjem delu mreže, če pri tem ne ovirajo igre ali nasprotnika. Zgornji rob mreže

je edini del mreže, kjer je dotik še napaka. To velja predvsem pri blokiranju nasprotnikovega napadalnega udarce, kjer bi si igralci v bloku z dotikom mreže pridobili več možnosti za osvojitve točke. (Volleyball official rules, 2010)

2.3 RAZVOJ SOJENJA V SLOVENIJI

Leta 1926 je takratna Jugoslavija dobila prva odbojgarska pravila. Namenjena so bila tekmovanju članic in ženskega podmladka. Pravila so določala dva polčasa po dvanajst minut; če je bil rezultat neodločen, so igrali še tretji polčas. Pravila za moške so bila prilagojena. Oni so igrali dva polčasa po petnajst minut s petminutnim odmorom. Igrišče je bilo dolgo 18 in široko 9 metrov. Višina mreže je bila postavljena na višino 2,4 metra nad tlemi. Žoga je imela obseg 64 cm in tehtala je 350 gramov. Ekipe so imele po šest igralcev (igralk) v polju. Le kapetan (-ka) lahko, po predhodnem dvigu roke, prosi sodnika (-co) za obrazložitev odločitve. Žoga se je lahko odbijala samo z dlanmi in katerikoli drugačen način je bil smatran kot napaka. (Logar, 1953)

1927

V tem letu so evropski narodi sprejeli pravila Američanov in tako smo dobili nova uradno priznana pravila. Za svoja jih je sprejela in potrdila tudi Sokolska organizacija. Mere igrišča so se razlikovale v vsaki državi. Pri nas so v tem času merila 18,3 m × 9,1 m, na njem pa je lahko igralo 6 ali več igralcev. Pravila so določala spremenjeno velikost žoge, ta je po obsegu merila od 63,5 cm do 68,5 cm, njena teža pa je lahko varirala od 198 g do 283 g. Zmagovalec ni bil več določen po preteku dvajsetih minut, temveč je moralo moštvo zmagati dva od treh setov do 15 točk. Način igre ni bil omejen samo na odbijanje z rokami, temveč s katerikoli delom telesa nad višino pasu. Pri izenačenem rezultatu 14 : 14 je moralo moštvo doseči dve zaporedni točki, da je zmagalo v tistem setu.

Kot opazamo, so pravila in njihove spremembe k nam prihajala z zamudo, predvsem ker nismo imeli kontakta s takrat vodilnimi odbojgarskimi nacijami. Stvari so se izboljšale šele, ko so se začeli slovenski Sokoli udeleževati vse-sokolskih zborovanj v tujini (Češka).

Franjo Mačus je leta 1931 izdal knjigo »Odbojka«, iz katere so se učili pravil prvi odbojkarški sodniki v Sloveniji. V njej so bila natisnjena že spremenjena neuradna svetovna pravila (Logar, 1953).

2.3.1 Začetki sojenja v Sloveniji

Na začetku odbojka ni bila mišljena kot tekmovalni šport, kar dokazuje tudi iznajditeljeva želja po manj grobem in napornem športu, ki bi bil primernejši tudi za starejše ljudi. Njen primarni namen je bil predvsem zabava in druženje. Takrat se je odbojka igrala na kopališčih in raznih taborih. Sčasoma so si nekateri ljudje zaželeli bolj tekmovalno odbojko in so s tem namenom ustanovljali športna društva. Enostavna igra je postajala vedno bolj tehnično in taktično dovršena. Prve organizirane tekme so se pri nas odvijale že leta 1928 v Mariboru in leto pozneje v Ljubljani, vendar so bile te tekme osamljene in odigrane po izločilnem sistemu v enem dnevu. Organizacija je bila prepuščena odbojkarским navdušencem.

Sokolska zveza je edina sprejela odbojko kot svoj tekmovalni šport in zato je morala usposobiti nekoga, ki bi vodil in nadziral potek tekem. Prva sodniška usposabljanja so potekala leta 1932. leta v Mariboru in Ljubljani. Kandidati so se za izpit učili iz že prej omenjene knjige Mačusa. Po uspešno opravljenem izpitu so lahko opravljali vlogo sodnika v raznih sokolskih »župah« in skrbeli za izobraževanje naslednjih generacij sodnikov. Začetki sojenja v Sloveniji sovpadajo z začetki tekmovalne odbojke. Vse to zamujanje v razvoju tekmovalnega športa je bila posledica tedanje oblasti, ki ni imela veliko razumevanja za razvoj športa. V pravilih iz leta 1926 piše, da so za tekmo potrebne tri »sodnice« (pravila so bila prirejena za ženske). Glavna sodnica in dve stranski sodnici, kateri naj bi pomagali pri odločanju v spornih odločitvah. To se v praksi ni udejanilo in glavni sodnik (prvi sodnik) je bil edina oseba, ki je vodila igro v skladu s pravili. Stranskih in linijskih sodnikov sprva niso poznali, pozneje je glavnemu sodniku pomagal pomožni, kateri je moral, poleg pravilnega vrstnega reda igralcev in napačnega prehoda igralcev preko sredinske črte, zapisovati tudi trenutni rezultat na list papirja. Takrat niso poznali semaforjev, zato je pomožni sodnik pred vsakim servisom oznanjal trenutni rezultat obema ekipama. Na mednarodnih tekmovanjih so bile stvari organizirane v skladu s tedanjimi uradnimi pravili, tako da sta prvima dvema

sodnikoma pomagala še dva diagonalno postavljena linijska sodnika. Pazila sta na pravilno izvajanje servisov in glavnemu sodniku kazala ali je bila žoga v polju ali izven.

Po vojni so se stvari v slovenskem športu obrnile na bolje. Kot posledica večjega razumevanja za ta šport je odbojka kmalu postala, poleg nogometa, ena glavnih športnih panog pri nas. Igrišča so se množično gradila in odbojka se je igrala povsod, v šolah, tovarnah in celo v takratni vojski. To je seveda imelo velik vpliv na razvoj odbojkarske tehnike in taktike.

Do danes se glede sodniške sestave na tekmah ni veliko spremenilo. V zvezah so poskrbeli, da sta na tekmi katerekoli lige prvi in drugi sodnik ter zapisnikar. S tem minimumom je sodnikom omogočeno optimalno delo.

Prva tiskana pravila v slovenščini, objavljena v listu jugoslovanskega sokolskega prednjaštva »Prednjaku«, so bila namenjena tekmovanju članic in njenega podmladka. V enem izmed pravil je omenjena kazen za nešportno vedenje igralke ali ekipe. Navedeno je, da sme sodnica nasprotnicam dodati eno točko zaradi »nedostojnega vedenja« ekipe ali katere od njenih članic. Sodnica sme igralko tudi izključiti, ekipa pa nadaljuje igro s petimi ali manj igralkami. (Logar, 1959)

Pravilo dokazuje, da je bila kaznovalna politika pri odbojki uveljavljena že od vsega začetka igranja odbojke pri nas in v svetu. Slovenci smo dobili ta pravila od Čehov, kjer je bil razvoj odbojke hitrejši kot pri nas in posledično so bila tudi pravila prirejena njihovem tekmovalnemu sistemu. S kvalitetnejšo igro postanejo razlike med ekipami zelo majhne, tekmovalnost pa vse večja. V napetih trenutkih je emocionalno stanje vseh igralcev na preizkušnji in hitro se lahko zgodi, da kateri od udeležencev izgubi potrpljenje in reagira nešportno ali celo agresivno. Naloga sodnika je, da vsako s pravili definirano napako v obnašanju igralca, ekipe ali trenerja ustrezno kaznuje. (Logar, 1959)

2.3.2 Model izobraževanja

Za izpit odbojkarskega sodnika se mora posameznik prijaviti pri društvu odbojkarskih sodnikov (v nadaljevanju DOS) svoje regije. V organizaciji DOS opravlja enotedenski tečaj in ima možnost na koncu opraviti izpit za odbojkarskega sodnika. Pri teoretičnem delu je pomembno poznavanje mednarodnih pravil

odbojgarske igre, statuta Odbojgarske Zveze Slovenije (v nadaljevanju OZS) in tekmovalnih pravilnikov. Kandidat, ki uspešno opravi ta del, lahko pristopi k praktičnemu delu izpita. Ta obsega popolno poznavanje in pravočasno uporabo pravil igre pri sojenju.

Sodniki pripravniki po opravljenem sodniškem izpitu postanejo člani zveze odbojgarskih sodnikov Slovenije (v nadaljevanju ZOSS) in delujejo znotraj DOS svoje regije. V sloveniji imamo devet DOS-ov, ki so odgovorni za razvrščanje (»delegiranje«) sodnikov na tekmovanja državnega prvenstva v svoji regiji.

Pomemben dejavnik strokovne priprave na sojenje v novi tekmovalni sezoni je utrjevanje in obnova poznavanja pravil igre in tehnike sojenja. Temu sledijo morebitne spremembe pravil in njihovo tolmačenje. Pravila se lahko spreminjajo vsako leto, tako da je potrebno novosti redno spremljati.

Pred začetkom sezone je naloga vsakega sodnika, da se nanjo ustrezno pripravi. Zveza Odbojgarskih Sodnikov Slovenije (v nadaljevanju ZOSS) organizira pred- in posezonski licenčni seminar za različne razrede sodnikov posebej (A, B, C+D+zapisnikarji), namenjen utrjevanju in izpopolnjevanju poznavanja pravil in tehnike sojenja. Sodniki morajo na seminarju opraviti test iz uradnih odbojgarskih pravil. Predavatelji so ponavadi mednarodni sodniki, ki predstavijo spremembe pravil in njihovo tolmačenje. Njihova naloga je prenos vseh informacij, pridobljenih na FIVB seminarjih, do sodnikov lastne zveze. To je eden od načinov FIVB, da izobražuje sodnike širom sveta in vzdržuje kvaliteto sojenja na visoki ravni ter poskrbi, da so posamezne zveze ažurirane glede sprememb pravil na svetovni ravni.

Pred sezono mora sodnik razvijati predvsem znanja in sposobnosti, ki jih bo med sezono nujno potreboval. Pogost način obnavljanja sodniškega znanja pred sezono je, da sodnik na pripravljalnih tekmah posameznih klubov poskuša ponovno »ujeti« občutek za igro in po potrebi oblikovati nov kriterij sojenja. V prejšnjih sezonah že pridobljena znanja in sposobnosti pa bo s tekmami bolj ali manj vzdrževal. (Perčič, 2008)

2.3.3 Sodniški nazivi

Odbojgarske sodnike ločimo po razredih. Z opravljenim izpitom za odbojgarskega sodnika je sodnik vpisan na D listo za tisto tekmovalno sezono in lahko opravlja funkcijo linijskega sodnika ali zapisnikarja na tekmah državnega prvenstva ter sodnika pri mlajših kategorijah. Za napredovanje v višji sodniški razred mora vsak sodnik v zadnjih dveh letih aktivno soditi tekme, primerne svojemu sodniškemu razredu. Poleg tega mora vsako leto potrditi sodniško licenco z obiskom na vsakoletnih licenčnih seminarjih. Na napredovanja po razredih vplivajo, poleg uspešno opravljenega izpita za višji rang, tudi ocene, dobljene za sojenje kot 1. in 2. sodnik v pretekli sezoni. Za višji rang lahko kandidirajo le trije najboljše ocenjeni sodniki posameznega razreda, zadnji trije pa izpadejo v nižji razred. (Perčič, 2008).

Pogoji za uvrstitev v različne sodniške razrede:

a) Sodniki pripravniki – D razred:

- opravljen izpit za odbojgarskega sodnika
- opravlja funkcijo sodnika zapisnikarja, linijskega sodnika in sodnika mlajših kategorij (mini, mala odbojka)

b) Sodnik občinskega – C razreda:

- Opravljen izpit za C licenco + ocene opravljenih sojenj + predlagan od svojega DOS
- sodi 3. ligo in vse nižje lige

c) Sodnik regijskega – B razreda:

- izpit za B licenco + vsaj 4 ocene iz pretekle sezone (kot 1. in 2. sodnik)
- sodi 2. ligo in vse nižje lige

d) Sodnik državnega – A razreda:

- Izpit za A licenco + ocena vsake tekme iz prejšnje sezone (kot 1. in 2. sodnik)
- sodi 1. ligo in vse nižje lige (Perčič, 2008)

e) Sodnik, prijavljen pri FIVB:

- Sodniške zveze posameznih držav imajo svoje procedure za nominacijo in prijavo sodnikov pri FIVB ter so same pristojne za izbor najboljših sodnikov, ki so že večkrat izkazali popolno znanje in aplikacijo uradnih odbojgarskih pravil. ZOSS vsako leto pošlje seznam najboljših slovenskih sodnikov na FIVB in tako prijavi kandidaturo za mednarodnega sodnika.

f) Kandidat za mednarodnega sodnika:

- sodniki državnega A razreda, ki so bili zadnja 3 leta prijavljeni pri FIVB in so sodelovali ter uspešno zaključili en mednarodni sodniški tečaj, odobren pri FIVB. Tečaj poteka v angleščini in je uradni jezik na vseh mednarodnih tekmovanjih.
- Sodnik mora biti v letu FIVB tečaja starejši od 20 in mlajši od 41 let.
- Uradni zapisniki tekem, ki jih sodniki sodijo v domačem državnem prvenstvu po opravljenem mednarodnem sodniškem tečaju, se upoštevajo kot nominacija za »mednarodnega sodnika«, keterega pa mora potrditi še sodniška komisija pri FIVB.

g) Mednarodni sodniki

- lahko postanejo kandidati, ki so v petih letih po mednarodnem tečaju sodili na najmanj sedmih mednarodnih tekmah kot 1. sodniki. Od tega morajo biti vsaj tri tekme uradna mednarodna tekmovanja ali celinski klubski pokali, pod kontrolo celinske FIVB sodniške komisije. V teh petih letih mora državna sodniška zveza predložiti FIVB pisno nominacijo in kopije uradnih zapisnikov odsojenih mednarodnih tekem. Kandidatom, ki izpolnjujejo zahteve za mednarodnega sodnika, FIVB pošlje certifikat in identifikacijsko kartico.

Postopek:

Državna sodniška zveza pošlje za vsakega kandidata prošnjo na FIVB sodniško komisijo, katera preuči kandidate za mednarodnega sodnika z vsemi predloženimi zapisniki in dokazili. Ta pošlje svoje mnenje o ustreznosti izvršilnemu odboru, kateri ga posreduje FIVB in ta izda dokončno odločitev in certifikat državni sodniški zvezi.

Naslov velja štiri leta, vendar mora sodniška zveza vsako leto poslati poročilo o državnih in mednarodnih tekmah, ki jih je kandidat odsodil. Najvišja starost za mednarodnega sodnika je 55 let.

h) FIVB sodniki:

- Lahko postanejo mednarodni sodniki, ki so zadnje štiri leta sodili kot 1. sodniki na vsaj osmih tekmah svetovnega prvenstva, svetovnega pokala, svetovne lige ali olimpijskih iger in so bili za svoje sojenje ocenjeni z oceno »zelo dobro«. Na podlagi teh ocen so predlagani izvršilnemu odboru.
- Združenja celinskih sodniških organizacij imajo pravico predlagati mednarodne sodnike tistih sodniških zvez, ki niso sodelovale na FIVB svetovnih tekmovanjih, ampak so sodili na mladinskih ali članskih kontinentalnih prvenstvih in so v štirih letih zbrali petkrat oceno »zelo dobro« za svoje sojenje. To mora biti razvidno iz FIVB »lista ocen« in potrjeno s strani FIVB sodniške komisije. Ta sodnik mora bit v kratkem času ocenjen na 1 ali več tekmah kot 1. sodnik in če tudi za te dobi oceno »zelo dobro«, je lahko predlagan k FIVB za dokončno potrditev.
- Vsaka državna sodniška zveza ima lahko največ tri FIVB sodnike naenkrat.
- Samo FIVB sodniki lahko sodijo na svetovnih in uradnih tekmovanjih pod okriljem FIVB.
- FIVB sodnik je imenovan za obdobje štirih let in mora v tem obdobju odsoditi s strani FIVB predvideno število tekem, v nasprotnem primeru je lahko degradiran.

2.3.4 Razvrščanje in vrednotenje slovenskih sodnikov

ZOSS (Zveza odbojgarskih sodnikov Slovenije) se že nekaj sezon zavzema za čimbolj korektno ocenjevanje sodniškega dela med sezono. Kot vemo lahko sodniki napredujejo po sodniških razredih navzgor, le če imajo opravljen izpit za višji rang in če so v zadnji sezoni zasedli visok položaj na lestvici sodnikov pri ZOSS. Ta lestvica je urejena na podlagi vseh ocen, ki jih je sodnik prejel s strani kontrolorjev, ko je ta sodil kot 1. ali 2. sodnik na posamezni tekmi. Višji ko je rang sojenja, več ocen pridobi sodnik skozi sezono (v 1. ligi na vsaki tekmi) in seštevek ocen ima vpliv na končno uvrstitev in možnost napredovanja.

Namen sodniške ocene in ocenjevanja je zbiranje informacij o sposobnostih posameznega sodnika. Tako je omogočen srednjeročni in dolgoročni nadzor nad razvojem vsakega sodnika preko različnih sodniških razredov. Le na podlagi usklajenega in kompleksnega sistema sodniških dejavnikov lahko zbiramo informacije za statistično oceno povprečnih sposobnosti vseh sodnikov. To pomaga pri zaznavanju prioritet za učenje ter prilagajanju sodniških izpitov in seminarjev konkretnim težavam in smernicam modernega sojenja. Sodniki so na podlagi teh ocen razvrščeni po kvaliteti od najboljšega do najslabšega v tekoči sezoni in tako lahko kandidirajo za sodniška mesta v višji ligi.

Sodniški protokol po tekmi

Po vsaki tekmi se sodniški zbor sestane v njim namenjenem prostoru, da bi se pogovoril o poteku celotne tekme s poudarkom na oceni sodniškega dela. S pogovorom in izročitvijo ocene, delegat ali kontrolor sojenja 1. in 2. sodniku poudari nekaj najpomembnejših informacij o dobrih in slabih točkah njunega sojenja.

Vsaka pridobljena ocena za sojenje v DOL je sestavljena iz dveh delov. V splošnem delu ocene kontrolor sojenja poda svoje splošne vtise na kvaliteto opravljenega sojenja.

Drugi del ocene sestavljajo pomembni detajli pri vodenju tekme. Tu se ocenjuje prvega in drugega sodnika posebej za funkcije, ki jih opravlja vsak sodnik. Ti so razdeljeni na tehniko sojenja, uporabo in pojasnjevanje pravil, sodelovanje z ekipama ter na osebnostne in psihične lastnosti sodnika. Ključni pomen pri ocenjevanju sodniškega dela igra tudi osebnost in psihološko vodenje tekme. Pri tem se ocenjuje suverenost in umirjenost sodnika pri reševanju težav ter njegova karizmatičnost. Pozitivna govorica telesa in polna vživetost sodnika v tekmo pa so tiste osebnostne lastnosti, ki dajo občutek predanosti delu, ne glede na nivo tekmovanja. (Perčič, 2008)

2.4 SODNIŠKA OPRAVILA

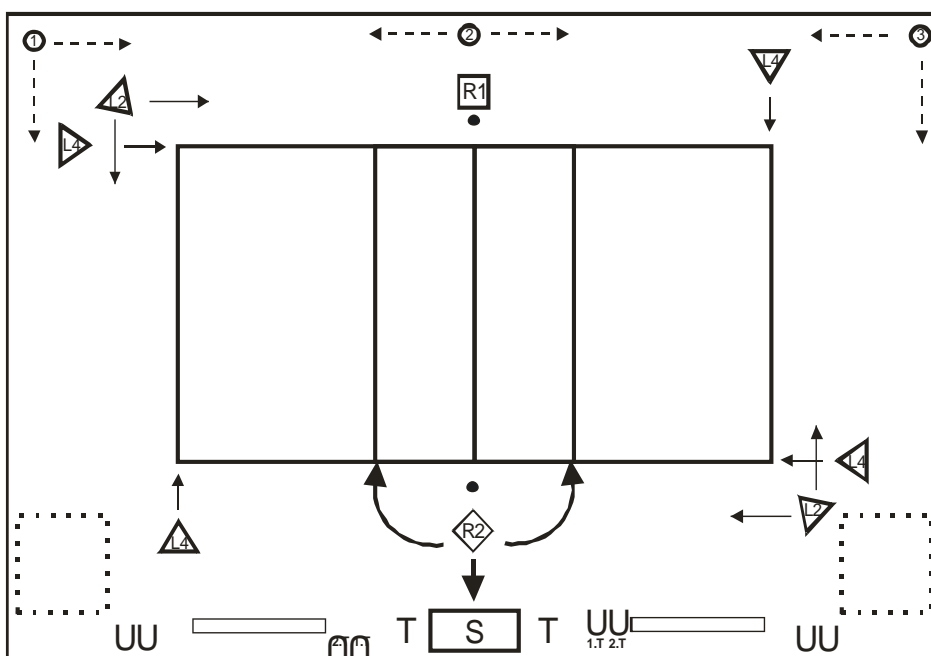
2.4.1 Pristojnosti in dolžnosti sodnikov

Sodniški zbor

Sodniški zbor za tekmo sestavljajo naslednje uradne osebe:

- prvi sodnik,
- drugi sodnik,
- zapisnikar,
- štiri (dva) linijski sodniki.

Njihovo razmestitev prikazuje slika

R1 = prvi sodnik

R2 = drugi sodnik

S = zapisnikar

L4 = linijski sodniki (položaj, ko so 4 linijski sodniki na tekmi)

L2 = linijska sodnika (položaj, ko sta 2 linijska sodnika na tekmi)

③ = pobiralci žog

– = brisalci tal

UU

1.T 2.T = stoli za 1. in 2. trenerja

UU = stoli za izključene igralce (-ke)

□ = prostor za ogrevanje med tekmo

Na svetovnih in uradnih tekmovanjih FIVB je obvezen rezervni zapisnikar. (Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

SOJENJE

a) Prvi (glavni) sodnik

položaj

Prvi sodnik opravlja svojo funkcijo sede ali stoje na sodniškem stolu, postavljenem na enem koncu mreže. Njegovo vidno polje mora biti približno 50 cm nad mrežo v višino večine napadalnih akcij.

• *pristojnosti*

Prvi sodnik usmerja tekmo od začetka do konca. V njegovi pristojnosti so vse uradne osebe na tekmi in vsi člani ekip.

Med tekmo so odločitve prvega sodnika dokončne. Zavrne lahko odločitve drugih uradnih oseb, če meni, da so napačne. Prvi sodnik je pooblaščen, da odloča o vseh zadevah v zvezi s tekmo, tudi če jih Uradna pravila odbojcarske igre ne omenjajo.

Prvi sodnik ne sme dovoliti razpravljanja o svojih odločitvah, mora pa na zahtevo kapetana v igri podati pojasnilo o uporabi oziroma razlagi pravil, na katerih je temeljila njegova odločitev. Kapetan, potem ko je takoj izrazil nestrinjanje s sodnikovim pojasnilom, lahko pridrži pravico do vložitve uradnega protesta v zvezi s spornim dogodkom ob koncu tekme.

• *dolžnosti*

Pred tekmo prvi sodnik:

- pregleda pogoje na igralni površini, žoge in drugo opremo,
- izvede žreb s kapetanoma ekip,
- nadzira ogrevanje ekip.

Med tekmo je samo prvi sodnik pristojen, da:

- izreka opomine in kazni igralcem in vodstvu ekip,

- kaznuje vsako neprimerno obnašanje in zavlačevanje v igri ter progresivno kaznuje s strožjo kaznijo vsako nadaljevanje takega početja,
- nadzira in ugotavlja napake ekipe, ki servira,
- ocenjuje korektnost vsakega dotika igralca z žogo,
- odloča o vsem, kar se dogaja nad zgornjo ravniyo mreže
- presoja vse o igri libera (napadalni udarec, podaja iz napadalne cone, ...).

Na koncu tekme prvi sodnik preveri in podpiše zapisnik.

(Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

b) Drugi sodnik

- *položaj*

Drugi sodnik opravlja svojo funkcijo stoje ob drogu izven igrišča nasproti prvemu sodniku, obrnjen proti njemu.

- *pristojnosti*

Drugi sodnik je pomočnik prvemu sodniku, vendar ima tudi svoje pristojnosti.

V primeru odsotnosti oziroma nesposobnosti nadaljevanja sojenja glavnega sodnika ga sme nadomestiti. Brez piskanja lahko prvemu sodniku z znaki pomaga glede napak izven svoje pristojnosti, vendar pri njih ne sme vztrajati.

Drugi sodnik:

- nadzira delo zapisnikarja,
- nadzira člane ekip na klopi in o njihovem neprimernem obnašanju poroča prvemu sodniku,
- nadzira igralce v prostoru za ogrevanje,
- odobrava prekinitve, nadzira njihovo trajanje in zavrača nedovoljene zahteve,

- nadzira število odmorov in menjav igralcev vsake ekipe, prvega sodnika in trenerja pa obvesti o drugem odmoru ter peti in šesti menjavi igralca,
- v primeru poškodbe igralca odobri izredno menjavo igralca oziroma odobri igralcu tri minute, da si opomore,
- preverja stanje igralne površine, zlasti v prednjem delu in ob spolz-
kosti površine poziva brisalce poda, da to pobrišejo,
- nadzira člane ekip v kazenskem prostoru in o njihovem neprimernem obnašanju poroča prvemu sodniku.

- *dolžnosti*

Drugi sodnik pred začetkom vsakega niza in ob zamenjavi polja v odločilnem petem nizu ter po potrebi preverja, ali je dejanska postavitve igralcev na igrišču v skladu s postavo na obrazcu za začetno postavo.

Med tekmo drugi sodnik odloča, zapiska in nakaže z znakom:

- prestop v nasprotnikovo polje in prostor pod mrežo,
- pozicijske napake ekipe, ki servis sprejema,
- nedovoljen dotik igralca z mrežo,
- dotik žoge z zunanjim predmetom ali tlemi, kadar prvi sodnik dotika ne more videti.

Po končani tekmi podpiše zapisnik.

Zapisnikar:

- *položaj*

Zapisnikar opravlja svoje delo sede ob zapisnikarski mizi nasproti prvemu sodniku, obrnjen proti njemu.

- *dolžnosti*

Vodi zapisnik v skladu s pravili in pri tem sodeluje z drugim sodnikom.

Zapisnikar pri svojem delu uporablja tudi sireno ali kakšno drugo zvočno napravo, s katero opozori sodnika na napake, ki so v pristojnosti zapisnikarja.

Pred tekmo in vsakim nizom zapisnikar:

- evidentira podatke o tekmi in ekipah,
- v zapisnik vpiše začetni postavi ekip iz obrazca za začetno postavo,
- v zapisnik vpiše številko in priimek libera.

Zapisnikar med tekmo:

- zapisuje dosežene točke in upravlja s semaforjem,
- nadzira zaporedje izvajanja servisa pri obeh ekipah in sporoča morebitne nepravilnosti,
- zapisuje in nadzira število odmorov in menjav,
- po nareku 2. sodnika v zapisnik vpiše kazni igralcev in v zapisnik zapiše vse druge dogodke po navodilih drugega sodnika, npr.: izredna menjava, čas za okrevanje igralca, podaljšana prekinitev, motnje od zunaj itd.

Zapisnikar ob koncu tekme:

- vpiše končni izid tekme,
- v primeru protesta, po predhodni odobritvi prvega sodnika, napiše oziroma dovoli napisati kapetanu ekipe v zapisnik izjavo o spornem dogodku, potem ko sam podpiše zapisnik, ga da v podpis kapetanoma ekip in nato še sodnikoma. (Uradna pravila odbojkerske igre, 1999)

Linijski sodnik

- *položaj*

Če sta na tekmi le dva linijska sodnika, stojita na vogalih igrišča, nasproti cone za izvajanje servisa, diagonalno 1 do 2 metra stran od vogala. V tem primeru vsak linijski sodnik nadzira zadnjo in stransko črto na svoji strani.

Na svetovnih in uradnih tekmovanjih FIVB so obvezni štirje linijski sodniki.

Ti stojijo v prosti coni 1 do 3 metre stran od vsakega vogala igrišča na namišljenem podaljšku črte, ki jo nadzorujejo.

- *dolžnosti*

Linijski sodniki opravljajo svoje delo z uporabo zastavice (40 × 40 cm).

- z zastavico pokažejo ali je žoga »v igrišču« ali »iz igrišča«, kadar žoga pade v bližini njihove (-ih) črt (-e),
- z zastavico pokažejo, kadar se ekipa, ki žogo sprejema, dotakne žoge, ki gre iz igrišča,
- z zastavico pokažejo dotik žoge z anteno ali let žoge preko mreže izven za to določenega prostora,
- z zastavico pokažejo, če kdo izmed igralcev (razen igralca, ki servira) stoji izven svojega igralnega polja v trenutku, ko se server dotakne žoge,
- linijska sodnika, zadolžena za zadnji črti, pokažeta z zastavico, če je igralec pri servisu prestopil,
- z zastavico pokažejo vsak kontakt z anteno na njihovi strani igrišča kateregakoli igralca med akcijo igranja z žogo ali oviranje v igri,
- z zastavico pokažejo, kadar leti žoga preko mreže izven za to določenega prostora v nasprotnikovem igrišču, ali če se dotakne antene ipd.

Na zahtevo prvega sodnika mora linijski sodnik ponoviti svoj znak. (Uradna pravila odbojcarske igre, 1999)

2.4.2 Tehnika sojenja

Če napako piska prvi sodnik, pokaže svojo odločitev v naslednjem vrstnem redu:

- a) ekipo, ki bo naslednja servirala,
- b) vrsto napake,
- c) igralca, ki je naredil napako (če je potrebno).

Drugi sodnik bo sledil znakom z roko prvega sodnika s ponavljanjem istih znakov.

Če napako piska drugi sodnik, pokaže svojo odločitev v naslednjem vrstnem redu:

- a) vrsto napake,
- b) igralca, ki je naredil napako (če je potrebno),
- c) za prvim sodnikom pokaže ekipo, ki bo naslednja servirala.

V tem primeru prvi sodnik ne pokaže vrste napake in igralca, ki je naredil napako, ampak samo ekipo, ki bo servirala naslednja. (Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

Tehnika sporočanja (signalizacija) mora biti pri sodnikih samodejna. Šele nato lahko pridejo do izraza sposobnosti sodnikov, njihovo poznavanje pravil in odbojkarske igre. Poenotenost sodniških znakov omogoča usklajeno in enako delovanje sodnikov. Podzavestno izvajanje gibanj lajša delo sodnikom, tako da se ti lahko popolnoma posvetijo analizi igralnih okoliščin in izbiranju ustreznih odzivov. (Perčič, 2008)

Kot vemo, so uradne sodniške znake in terminologijo uvedli šele leta 1952. Od takrat so se zaradi nenehnih sprememb odbojkarskih pravil in novih tehničnih prvin tudi sodniški znaki in postopki močno spremenili. Pred letom 1999 in velikimi spremembami v odbojki je lahko ekipa dobila točko le na lasten servis, kar je povzročilo veliko nepotrebnih in zamudnih menjav, ob katerih se rezultat ni nič spreminjal. Poleg tega so sodniki po pisku najprej pokazali vrsto napake (vzrok prekinitve) ter igralca, ki je napako naredil in šele nato ekipo, ki bo naslednja servirala. To je pri nepoznavalcih odbojkarske igre povzročilo trenutek negotovosti, preden so ugotovili, kaj se je zgodilo. Sodnik je namreč šele po nekaj sekundah »kriljenja« pokazal za gledalce bistveno: čigava je točka oz. menjava servisa.

Z novimi pravili in točko ob vsaki zaključeni akciji je za gledalce postala odbojka veliko bolj razumljiva in zlahka sledljiva. Tudi vrstni red sodniških znakov ob vsaki prekinitvi se je spremenil temu v prid. Sedaj prvi sodnik najprej pokaže ekipo, ki je točko dobila in šele nato vzrok za prekinitve. Tako vsak gledalec takoj ugotovi, kdo je dobil točko in se lahko veseli za svojo ekipo. Nenehno in hitro spreminjanje

rezultata zahteva od gledalcev pozorno sledenje igri, prenovljeno komuniciranje sodnikov z igralci in publiko pa vse to olajša.

2.5 LASTNOSTI IN SPOSOBNOSTI ODBOJKARSKEGA SODNIKA

Uspešno odbojgarsko sojenje je odvisno od večjega števila različnih dejavnikov. Najvažnejši dejavniki so vsekakor temeljito poznavanje celotne problematike sojenja, poznavanje odbojgarske igre ter podrobno poznavanje pravil sojenja in pravil igre. Poleg navedenih dejavnikov lahko predvidevamo še vpliv dveh večjih skupin dejavnikov. V prvo skupino sodijo osebnostne lastnosti, v drugo skupino pa spoznavne sposobnosti (Klojčnik, 1983).

- OSEBNOSTNE LASTNOSTI

Ustrezne osebnostne lastnosti so eden izmed dejavnikov, ki lahko v veliki meri vplivajo na kakovostno sojenje. Prva v vrsti je suverenost sodnika. Suveren sodnik je samozavesten in ohranja kriterij sojenja skozi celotno tekmo na istem nivoju in ne popušča v kriznih trenutkih. Sodnik ne sme popustiti pritisku igralcev, trenerjev ali celo gledalcev, torej mora biti odporen na čustvene pritiske, še posebno na težkih tekmah. Nujno potrebno je nadzorovanje nerвозe in strahu. Sodnik mora imeti samozaupanje, spodbudo pomožnih sodnikov, tehničnega komisarja in drugih. Suvereni sodniki že ob prvem pojavu nešportnega vedenja ali nepravilne tehnike reagirajo in ekipama tako pokažejo, da bodo kriterij izvajali strogo in enakovredno.

Ena izmed ključnih lastnosti dobrega sojenja je tudi sodnikova avtoriteta. To si mora vsak sodnik pridobiti, vzpostaviti in vzdrževati na vsaki tekmi. Če sodnik vodi tekmo verodostojno, si pridobi zaupanje igralcev in trenerjev, na čemer gradi svojo avtoriteto. Sodniki višjega ranga in starejši sodniki imajo med igralci, ki so na nižjem tekmovalnem nivoju, veliko večjo avtoriteto. Medtem ko si morajo mlajši sodniki avtoriteto šele ustvariti. Kljub temu, da je mlajši sodnik bolj motiviran in lahko tekmo odsodi veliko bolj suvereno kot nek starejši sodnik, ki za sojenje nižjih

rangov tekmovanja nima motivacije, se bo veliko večji pritisk izvrševal nad mlajšim sodnikom oziroma nad sodnikom z nižjim rangom.

Gotovo je, da se sodniki med tekmo srečujejo z mnogimi frustracijskimi dogodki, ki neposredno spodbujajo funkcijo mehanizma za urejanje in nadzor reakcije na-pada. V kolikor ta ni na odgovarjajoči ravni, se bo sodnik agresivno obnašal. Razumljivo je, da mora biti odbojkerski sodnik harmonično razvita osebnost. Zaradi različne kakovosti sojenja sodnikov lahko pričakujemo, da bo tudi različna učinkovitost mehanizma za homeostatično regulacijo. In končno, sojenje je po svoji naravi ocenjevanje in odločanje o pravilnosti ravnanja igralcev, kar zahteva od sodnika poudarjen občutek pravičnosti, visoke moralne vrednote in pripravljenost, da te vrednote v svoji dejavnosti tudi upošteva (Klojčnik, 1983).

- SPOZNAVNE LASTNOSTI

Sodniške naloge oz. odločitve se rešujejo v seriji zelo kratkih intervalov in so odvisne od predhodne. Ves postopek je omejen s pravili igre, katera zahtevajo samo konkretne ugotovitve, vzroki in posledice jih ne zanimajo. Pravila ne povzročajo težav, če jih dobro poznamo in igro dobro razumemo. Pri odbojki se veliko več ugotavlja (dotik mreže, dotik v bloku, avt, prestop) kot ocenjuje (nošena, dvojna). Čas odločanja je prekratek, razmišljanje vodi preveč k subjektivnosti ocenjevanja. (Seifried, 2007.)

Na odločitve sodnika vpliva veliko dejavnikov, katere lahko posplošeno imenujemo kriterij, po katerem sodnik ločuje nedopustno od dopustne motorike, športno od nešportnega vedenja. Pri izbiri kriterija imajo največ vpliva pravila igre, katera opredeljujejo, kaj je dovoljeno in kaj ne. Pri tem so ta le okvir celotnega sojenja. Tolmačenje pravil, poznavanje odbojkerske igre in osebnostne značilnosti sodnika pa so naslednji pomembni dejavniki, ki vplivajo na strogost kriterija, ki ga sodnik uporablja na posamezni tekmi. (Lončar, 2001)

Kriterij sojenja mora sodnik prilagoditi kvaliteti ekip in pomembnosti tekme. Če pri tem naredi napako in zavzame prenizek kriterij, se lahko zgodi, da kmalu igralci diktirajo pravila. S prestrogim kriterijem pa lahko sodnik zaduši igro z nenehnimi

prekinitvami. To je posledica pomanjkanja sodniških in igralnih izkušenj sodnika in se velikokrat odraža z negotovanje udeležencev.

Menim, da je izredno pomembna lastnost vsakega sodnika, da pozna trenutne trende igre in se jim zna prilagoditi. V primeru, da se sodnik ne prilagaja novim pravilom in trendom, lahko naredi tekmo nezanimivo tako za igralce, trenerje kot za gledalce. Vsako leto se pravila igre ter mehanika sojenja spreminjajo in dopolnjujejo. Pravilno tolmačenje novih pravil in trendov odbojcarske igre je poglavitna naloga predsezonskih seminarjev ZOSS.

Vzpostavitev kriterija predstavlja za sodnika kar velik izziv, ker dajejo pravila v določenem smislu veliko svobode sodniku. Ker pravila ne ločujejo strogo pravilnih in napačnih odbojcarskih prvin, je še toliko bolj pomembno, da jih sodnik strogo loči. Ena in druga se med seboj prepletata in zaradi spreminjajočih okoliščin prehajata iz ene vrste motorike v drugo.

Pri že omenjenih očitnih napakah sodnik nima druge izbire, kot da zapiska tisto, kar je vsem očitno. Ocenjevanje pravilne tehnike nekaterih elementov (npr. podaja) ni le stvar izbire kriterija sojenja temveč funkcionalne sposobnosti vida, sposobnosti predelave prejetih informacij v centralnem živčnem sistemu. Ta proces pa je izredno zahteven, ker mora sodnik pri odločanju upoštevati veliko dodatnih dejavnikov v izredno kratkem času, ki ga ima sodnik na razpolago za odločanje. Sodnik, ki je bil pred tem dober igralec in je imel dovolj lastnih izkušenj, dobro razvit motorični spomin in kinestetične občutke, spoznanja, zakaj, kako in kdaj uporabiti določene tehnike, po navadi nima težav pri izbiri kriterija, ustreznega kakovosti tekme.

Vsaka igra vsebuje glede na pravila igre nesporne (oz. čiste) in sporne igralne situacije igralcev. Težave sojenja in napake sodnikov se nikoli ne pojavljajo pri tipičnih igralnih situacijah, temveč pri tistih atipičnih. Manj kot je odbojcarskih (igralnih ali sodniških) izkušenj, manj je osvojenih tipičnih igralnih situacij in slabše je definirana pravilna tehnika v spominu sodnika, več možnosti je da bo sodnik delal napake.

Sodnikove odločitve so torej pogosto vzpodbujevalec pozitivnih ali negativnih reakcij okolja. Razdraženost okolja pa neposredno vpliva na sodnika samega tako fizično kot psihično. Reakcije okolice so večinoma spontane, zato tudi mnogokrat neprimerne, agresivne in vsebinsko izven kodeksa športnega obnašanja. Izzvana agresivnost igralcev, trenerjev ali občinstva ni stvar trenutka, ampak se to razpoloženje stopnjuje tekom tekme.

Protesti igralcev in trenerjev slonijo na dejanskem prepričanju, da sodniška odločitev ni pravilna. Protesti gledalcev pa se sprožijo neodvisno od obnašanja igralcev in trenerjev in so zaradi manjše razgledanosti in manjšega poznavanja pravil igre velikokrat neupravičeni. Takšno obnašanje okolja povzroča najtežje pogoje za objektivno sojenje. Znano je, da sodniki z nižjo samozavestjo zlahka popustijo pritiskom okolja in sodijo »domačinom« v prid. (Lončar, 2001)

2.6 PROBLEMATIKA SOJENJA ODBOJKARSKE IGRE

Prve minute igre so za normalen potek tekme zelo pomembne, zato se mora sodnik takrat najboljše psihično angažirati. V tem času se pokaže kvaliteta igre obeh ekip in sodnik mora, glede na nivo tekmovanja, vzpostaviti primeren kriterij ocenjevanja, da ne bo preveč prekinjal poteka same tekme. Pri odbojki, kot pri večini športnih panog, obstajajo očitne napake in dejanja oz. odboji, ki jih sodnik oceni kot nepravilne v skladu z vzpostavljenim kriterijem. Kot očitne napake štejemo servis ali napadalni udarec v mrežo, napadalni udarec izven igrišča ali štirje zaporedni dotiki ene ekipe. Pri teh napakah sodnik dosodi očitno napako in v večini primerov te napake ne povzročajo razburjenja ekip. Napake, ki jih sodnik dosodi kot posledico vzpostavljenega kriterija, pa lahko privedejo do neodobranja s strani oškodovanih ekip oz. nešportnega vedenja. (Seifried, 2007)

Očitne napake

ŠTIRJE ODBOJI: Preden ekipa vrne žogo v nasprotnikovo polje, se je dotakne štirikrat.

POMOČ PRI ODBOJU: Igralec dobi pomoč od soigralca ali katerekoli konstrukcije ali predmeta, da bi dosegel žogo znotraj igralnega področja.

DVOJNI DOTIK: Igralec se dotakne žoge dvakrat zapored ali pa se žoga dotakne različnih delov njegovega telesa drugega za drugim, vendar ne med eno samo akcijo.

PRESTOP ČRTE: Igralec stopi na črto pri izvedbi servisa ali napadu iz druge linije; prestopi s celo nogo srednjo črto pod mrežo

Napake, ki povzročajo največ konfliktov pri ekipah

NOŠENA (ZADRŽANA) ŽOGA: Igralec se dlje časa dotika žoge z namenom boljšega nadzora žoge.

Ta vrsta napake se največkrat zgodi v obrambnih akcijah, kjer igralci v želji po ohranitvi žoge v igri s to nepravilno rokujejo. Pravila dovoljujejo, da je lahko samo prvi dotik žoge v obrambi malo daljši oz. »nošena žoga«. To pomeni, da če pride do dotika v bloku, mora biti že naslednji dotik hiter in tehnično pravilen. S tem spodbujajo borbenost v obrambnih akcijah in dajejo ekipam več možnosti za protinapad. Če lahko pri prvem dotiku rečemo, da sodniki »popuščajo« glede tehnične pravilnosti, so pri drugem in tretjem dotiku toliko bolj striktni in kaznujejo vsako nepravilnost.

DVOJNI DOTIK (podaja): Dotik žoge istega igralca dvakrat zapored (če je prvi dotik v bloku, je istemu igralcu dovoljen še drugi dotik); ko žoga zapusti igralčeve roke in se ta vrti okrog svoje osi kot posledica neenakomernega odboja.

Če direkten napadalni udarec v obrambi zadene igralca dvakrat zapored, se to ne smatra kot dvojni dotik in igra se lahko nadaljuje. Največ konfliktov povzročajo dvojni dotiki podajalcev, ko ti skušajo do zadnjega trenutka skrivati smer podaje in pri tem neenakomerno odbijejo žogo, tako da se ta večkrat zavrti okoli svoje osi. Sodniki zelo striktno dosojajo to napako, ker se smatra, da igralec, posebej usposobljen za podajanje, mora znati v vseh okoliščinah podati tehnično »čisto« žogo.

DOTIK MREŽE NA ZGORNJEM ROBU (v bloku): Igralec ekipe, ki je servirala, se v želji po blokiranju nasprotnikovega napadalnega udarca dotakne mreže na

zgornjem belem delu mreže. S tem lahko vpliva na smer leta žoge, po večini pa je to samo posledica njegove želje po uspešnem bloku nasprotnika.

Igralci največkrat protestirajo pri sodnikih, češ da oni niso bili v mreži ali da so se le z dresom dotaknili mreže.

Od sezone 2009/2010 velja, da katerikoli dotik mreže igralca, ki pri svoji akciji ni oviral nasprotnika in se ni dotaknil zgornjega roba mrež, ni v prekršku in drugi sodnik mu ne dosodi napake.

NASPROTNIKOV DOTIK ŽOGE V BLOKU: Napadalni udarec igralca konča izven igrišča, vendar se je pred tem žoga dotaknila nasprotnika.

Na vseh mednarodnih tekmovanjih in 1. DOL imamo linijske sodnike, ki glavnemu sodniku pomagajo pri takih odločitvah. Ti stojijo diagonalno na robovih igrišča in pomagajo sodniku z vidnimi signali, da se ta lažje odloči, kje in kako je žoga padla na tla. V nižjih ligah pa sodnika nimata te pomoči in se morata odločiti na podlagi videnega. Ker je položaj glavnega sodnika postavljen v višino večine napadalnih akcij, ima ta dober pregled nad dogajanjem na zgornjem robu mreže, vendar hitrost napadalnih udarcev in bližina dogajanja otežujeta pravilno odločanje o tem ali se je blok dotaknil žoge ali ne. Velikokrat je to tako težko opaziti, da se šele po televizijskem počasnem posnetku vidi ta dotik. Če se to zgodi v zadnjih točkah seta ali tekme, napaka sodnika večinoma povzroči hudo kri pri oškodovani ekipi. Izkušeni sodniki v takih primerih gledajo smer in rotacijo žoge po napadalnem udarcu in se odločijo na podlagi izkušenj.

Pri tej napaki je velika možnost napačne presoje glavnega sodnika, saj postavitve sodnikov v nižjih članskih in mladinskih ligah (samo dva sodnika) ne pokriva vseh vidnih kotov napadalne akcije. Trenerji so zaradi bočne postavitve ob robu igrišča pri takih situacijah v boljšem položaju, da vidijo morebiten dotik žoge v bloku, ki glavnemu sodniku sicer uide. Tukaj nastopi potencialni vzrok večine sporov med sodniki in ekipami. Če trener s strani igrišča vidi dotik žoge v bloku in glavni sodnik dosodi točko njemu v prid, bo večina trenerjev napako sodnika prezrla in nadaljevala igro brez razburjenja. Ko pa sodnik naredi napako njemu v škodo, postane večina trenerjev in posledično igralcev zelo nezadovoljnih, kar lahko privede do nešportnega vedenja. (Seifried, 2007)

Sodniki se razhajajo v mnenju o tem, ali naj se sodnik prilagodi tekmi ali pa zavzame striktni kriterij in tekmo prilagodi pravilom. Predvsem pri mlajših kategorijah sem mnenja, da se morajo sodniki prilagoditi igri in zmožnostim mladih igralcev in igralk ter jim tako omogočiti kar največjo angažiranost pri igri. Konec koncev se igra odbojka zaradi igralcev in gledalcev, ne zaradi sodnika. Zelo pomembno pa je, da sodnik, ne glede na raven tekmovanja, kriterij sojenja vzpostavi že na začetku tekme in ga vzdržuje do konca tekmovanja na enakem nivoju in objektivno za vse udeležence. S tem pokaže ekipam in trenerjem, da je trdna osebnost in ne bo popustil pod pritiskom posameznih ekip ter dovoljeval nešportnega vedenja.

Na ligaških tekmah državnega prvenstva (1., 2. in 3. liga) morajo sodniki vzpostaviti kriterij tako, kot jim to narekujejo pravila. Veliko sodnikov je mnenja, da je tudi na visokem nivoju (1. liga) dobro prilagajati kriterij sojenja ekipama na igrišču do te mere, da se dovoli vsaki ekipi lasten stil igre. V Sloveniji je število igralcev in igralk, trenerjev in sodnikov tako majhno, da se vsi med seboj dobro poznajo. V primerjavi s svetovnimi odbojkarskimi veleligami (Italija, Grčija, Francija, ...) se sodniki lažje psihično pripravijo na stil igre posamezne ekipe ali igralca in tako že vnaprej predvidijo morebitne nešportne reakcije in provokacije (Perčič, 2008).

»Občutek« za korektno sojenje je dejavnik, na katerega se izkušeni sodniki v ključnih trenutkih največkrat zanašajo pri svojih odločitvah. Tega ne predavajo na nobenih seminarjih in ni literature, ki bi pomagala pri tem. Sodnik ga lahko pridobi le z leti sojenja na različnih kakovostnih nivojih odbojarske igre. Izkušeni sodniki so tisti, ki niso vidni na tekmi s prekinitvami zaradi vsake malenkosti, a vseeno držijo kvaliteto igre na visoki ravni. Za take sodnike lahko rečemo, da se jih med tekmo sploh ne sliši in da kljub temu vse poteka brez večjih zapletov.

V skladu s postavljenim kriterijem in pravili igre mora sodnik gledati na tekmo objektivno. Dopuščati mora atraktivno igro v obrambi (prvi dotik) in strogo ocenjevati vse druge dotike. Nova pravila želijo narediti odbojko bolj atraktivno za gledalce z dolgimi izmenjavami napadalnih in obrambnih akcij. Prav ohlapnejša pravila v obrambi (1. dotik žoge v obrambi ne more biti v nobenem primeru

»nošena« žoga) pa so tista, ki omogočajo ekipi, da se uspešno brani pred napadalnimi akcijami nasprotnika.

2.7 VRSTE IN NAČINI KAZNOVANJA NEUSTREZNEGA OBNAŠANJA UDELEŽENCEV ODBOJKARSKE TEKME

Udeleženci morajo sprejeti odločitve sodnikov športno in brez ugovarjanja. V primeru dvomljive odločitve sodnika lahko samo kapetan zahteva pojasnilo. Manjše kršitve pravil obnašanja se ne kaznujejo in jih glavni sodnik samo ustno izreče kapetanu v igri. Opomin ni kazen in nima nobenih posledic ter se ne vpiše v zapisnik.

Neprimerno obnašanje člana ekipe proti uradnim osebam, nasprotnikom, soigralcem ali gledalcem razvrščamo v tri kategorije.

- Neotesano obnašanje je dejanje v nasprotju z oliko ali moralnimi načeli ter izražanje prezira.
- Žaljivo obnašanje so kletvice oziroma žaljive besede ali kretnje.
- Agresivno obnašanje je fizičen napad ali poskus napada.

2.7.1 Vrste kazni

V skladu s presojo prvega sodnika in glede na resnost neprimerne obnašanja, se uporabijo naslednje kazni:

a) Kazen

Prvi primer neotesanega obnašanja kateregakoli člana ekipe se kaznuje z rumenim kartonom in odvzemom žoge (točka za nasprotnika). Kazen se vpiše v zapisnik.

b) Izključitev

Član ekipe, ki je kaznovan z izključitvijo, rdeč karton, do konca niza ne sme igrati in mora sedeti v kazenskem prostoru za klopjo svoje ekipe brez dodatnih posledic. Če je izključen trener, ta izgubi pravico, da vodi ekipo v tem nizu in mora sedeti v

kazenskem prostoru za klopjo svoje ekipe. Prvi primer žaljivega obnašanja ali drugi primer neotesanega obnašanja istega člana ekipe se neposredno kaznuje z izključitvijo brez dodatnih posledic.

c) Diskvalifikacija

Diskvalificiran član ekipe mora zapustiti igralno površino do konca tekme.

Prvi primer agresivnega obnašanja, drugi primer žaljivega obnašanja istega člana ali tretji primer neotesanega obnašanja istega člana se kaznuje z diskvalifikacijo brez dodatnih posledic.

2.7.2 Uporaba kazni

- Vse kazni so individualne in ostanejo v veljavi vso tekmo ter se zapišejo v zapisnik.
- Ponavljanje neprimernega obnašanja istega člana ekipe na tekmi se kaznuje progresivno (član ekipe za vsak naslednji primer prejme strožjo kazen).
- Izključitev zaradi žaljivega obnašanja in diskvalifikacija zaradi agresivnega obnašanja je možna tudi brez predhodne kazni.

Neprimerno obnašanje pred in med nizi

Vsako neprimerno obnašanje pred tekmo in v odmorih se kaznuje v skladu s stopnjo kazni. Kazni se upoštevajo v naslednjem nizu. (Uradna pravila odbojcarske igre, 1999)

Znaki za kaznovanje

Opozorilo: znak z roko ali ustno opozorilo (brez kartona)

Kazen: rumeni karton

Izključitev: rdeči karton

Diskvalifikacija: rumeni + rdeči karton (skupaj).

2.7.3 Beleženje opominov in kazni

Zapisnik

Na zapisniku je polje »kazni«, v katero mora zapisnikar zapisati opomine (samo za zavlačevanje) in kazni.

SANCTIONS / KAZNI						
W	P	E	D	A	SET	SCORE
(warning)	(penalty)	(expulsion)	(disqualif.)	or / ali		/
(opomin)	(kazen)	(izključitev)	(diskvalif.)	B		IZID
D				B	1	10:14
	13			A	1	20:22
	7			B	1	22:22
	2			A	3	15:21
		13		A	4	19:24
	C			A	4	19:24
Pisanje sankcij: vpišemo odgovarjajoči znak (ŠT: za igralca, C – trener, AC – pomočnik trenerja, T – maser, M – zdravnik) ali D za kazni zavlačevanja. V odgovarjajočo kolono še vpišemo ekipo, set in rezultat.						

V polju »kazni« so naslednje kolone:

- W (warning) = opomin (dodeljen zaradi zavlačevanja ekipe) – D
- P (penalty) = kazen (rumeni karton + kazenska točka)
- E (expulsion) = izključitev (rdeči karton + izključitev za en set) – ni točke za nasprotnika
- D (disqualification) = diskvalifikacija (rumeni in rdeči karton skupaj + izključitev do konca tekme)
- A ali B = kateri ekipi je bil izrečen opomin ali kazen
- Set = v katerem nizu je bil izrečen opomin ali kazen
- Score = trenutni rezultat, ko je bil izrečen opomin ali kazen

V polje W se vpise samo črko D (delay – zavlačevanje) in velja kot opomin za celo ekipo. Naslednji primer zavlačevanja iste ekipe se sankcionira z rumenim kartonom, točko za nasprotno ekipo in odvzemom servisa.

V kolone P, E in D se vpiše številko igralca ali C za trenerja, AC za pomočnika trenerja, T za maserja ali M za zdravnika, ki je prejel kazen.

V polje za rezultat se najprej navede dosežene točke ekipe, ki je opomin ali kazen prejela, nato pa tiste od nasprotnika, ki je dobil točko.

Če je sodnik izrekel igralcu kazen za rumeni karton (nešportno vedenje, ...), dobi nasprotna ekipa točko in pravico do servisa. To »podarjeno« točko mora zapisnikar obkrožiti. Če pa igralec ali kateri od trenerskega kadra dobi rdeči karton ali je ta diskvalificiran, nasprotnik ne dobi ne točke kot tudi ne pravice do serviranja. (Uradna pravila odbojkarske igre, 1999)

2.7.4 Razvrščanje kazni

a) Lestvica kazni do sezone 1998/99

Kategorija	Vrstni red (za ekipo)	Povzročitelj	Kazen	Karton	Posledice
Neotesano obnašanje	• Prvič	Katerikoli igralec	Opozorilo	Rumeni	Ni
	• Drugič	Isti igralec	Kazen	Rdeči	Izguba servisa
	• Tretjič	Isti igralec	Izključitev	Rumeni in rdeči skupaj	Zapustiti mora igralno površino do konca seta
	• Četrtrič	Isti igralec	Diskvalifikacija	Rumeni in rdeči vsak v svoji roki	Zapustiti mora igralno površino do konca tekme.
Neotesano vedenje	• Prvič	Katerikoli igralec	Izključitev	Rdeči	Izguba servisa
	• Drugič	Isti igralec	Diskvalifikacija	Rumeni in rdeči vsak v svoji roki	Zapustiti mora igralno površino do konca seta
Žaljivo obnašanje Agresivno vedenje	• Prvič	Katerikoli igralec	Diskvalifikacija	Rumeni in rdeči vsak v svoji roki	Zapustiti mora igralno površino do konca tekme

Do sezone 96/97 je veljalo sosledje kazni od opozorila do kazni in izključitve oz. diskvalifikacije. Najpomembnejša značilnost teh pravil je ta, da so bile kazni (kartoni) podeljene za vsak set posebej. To pomeni, da je sodnik začel podeljevati kazni vsak set od začetka, ne glede na kazen, ki jo je prejel katerikoli član ekipe v prejšnjem setu. Tako je na primer lahko igralec tekmo končal s petimi opomini (vsak niz enega), a za to ni prejel nobene kazni in za ekipo ni bilo posledic. Taka pravila so dovoljevala igralcem in trenerjem veliko svobodo izražanja in tudi če je ta včasih prerasla v nešportno obnašanje do sodnikov, je ta član ekipe dobil za tisti set opomin, naslednji set pa je lahko začel spet znova vršiti pritisk na sodniške odločitve. Četudi je igralec to storil samo enkrat na set, moramo vedeti, da je na igrišču 6 igralcev, kateri lahko na enak način izražajo svoje nezadovoljstvo glede sodniških odločitev.

Za hujše kršitve športnega obnašanja so igralci in trenerji v teh sezonah prejeli lahko tudi strožje kazni. Drugi primer neotesanega obnašanja igralca ali trenerja v istem setu je zanj pomenil kazen (rdeči karton), za nasprotnika pa podarjeno točko. Pri tretjem primeru neotesanega obnašanja pa je bil igralec izključen in je moral zapustiti igralno površino do konca seta. Takrat diskvalifikacije zaradi četrtega neotesanega obnašanja niso poznali, mogoča pa je bila zaradi žaljivega ali agresivnega obnašanja. Posebnost teh sezon je bil način, kako je sodnik pokazal članu ekipe, da je diskvalificiran in mora zapustiti igralno površino do konca tekme. Rumeni in rdeči karton je držal vsakega v svoji roki ter ga nazorno pokazal namenjenemu članu ekipe.

S sezono 1997/98 vstopijo v veljavo poostrena pravila, katera spremenijo odnos igralcev in trenerjev do sodniških odločitev. Novost je bila ta, da kazni veljajo celo tekmo, torej se podeljevanje kazni istemu igralcu stopnjuje progresivno čez celo tekmo. Opozorilu v enem setu je progresivno sledila strožja kazen (rdeči karton) že ob naslednjem pojavu nešportnega obnašanja.

b) Lestvica kazni od 1999/2000 naprej

Kategorija	Vrstni red (za ekipo)	Povzročitelj	Kazen	Karton	Posledice
Neotesano obnašanje	• Prvič	Katerikoli igralec	Kazen	Rumeni	Izguba žoge (točka za nsprotnika)
	• Drugič	Isti igralec	Izključitev	Rdeči	Zapustiti mora igrišče in se uvesti v kazenski prostor do konca niza
	• Tretjič	Isti igralec	Diskvalifikacija	Rumeni in rdeči skupaj	Zapustiti mora igralno površino do konca tekme
Žaljivo vedenje	• Prvič	Katerikoli igralec	Izključitev	Rdeči	Zapustiti mora igrišče in se uvesti v kazenski prostor do konca niza
	• Drugič	Isti igralec	Diskvalifikacija	Rumeni in rdeči skupaj	Zapustiti mora igralno površino do konca tekme
Agresivno vedenje	• Prvič	Katerikoli igralec	Diskvalifikacija	Rumeni in rdeči skupaj	Zapustiti mora igralno površino do konca tekme

Največja sprememba te sezone je pomen rumenega kartona. V prejšnjih sezonah je bil igralec ali trener najprej opozorjen na nešportno vedenje brez kartona. Ob ponavljanju nedopustnega vedenja je prejel rumeni karton, kar pa na rezultat ni vplivalo. Šele ob tretji zaporedni kazni istega člana ekipe je ta ekipa izgubila posest žoge, nasprotna ekipa pa je tako prejela točko. V večini primerov to ni pomenilo veliko, lahko pa je bila razlika med zmago in porazom.

Nova pravila tekmovanja so poostrila vzroke za prejetje kazni in prva kazen za posameznika je že takoj pomenila tudi odvzem žoge in točko nasprotniku.

Kazni za zavlačevanje (s sezono 1999/2000)

Kategorija	Vrstni red (za ekipo)	Povzročitelj	Kazen	Karton	Posledice
Zavlačevanje	• Prvič	Katerikoli igralec	Opomin za zavlačevanje	Brez kartona	Ni
	• Drugič (in vsak naslednji)	Katerikoli igralec	Kazen za zavlačevanje	Rumen kartonom	Izguba žoge

Kazni za zavlačevanje, kot jo poznamo danes, do leta 1999 nismo poznali. Nepravilne zahteve, zavlačevanje zaradi vezanja copat, brisanja tal in podobnih zadev, ki so povzročile zavlačevanje, je sodnik pred tem lahko kaznoval kot nešportno obnašanje in podelil karton igralcu ali trenerju. Kongres FIVB je za sezono 1999–2000 uvedel, da se kazen za zavlačevanje podeli ekipi, saj tu ne moremo govoriti o nešportnem obnašanju. Ekipa je tako pri prvi podeljeni kazni za zavlačevanje s tem le opozorjena in ne prejme rumenega kartona, že pri naslednji pa se ta podeli ekipi in nasprotnik tako prejme točko.

Pregled cen posameznih kartonov v različnih ligah:

Cene veljajo za sezono 2006/2007

	1. DOL	2. DOL	3. DOL
Diskvalifikacija	80 EUR (19.171,20 sit)	65 EUR (15.576,60 sit)	55 EUR (13.180,20 sit)
Izključitev	60 EUR (14.378,40 sit)	45 EUR (10.783,80 sit)	35 EUR (8387,40 sit)
Vsaki Rumeni karton	40 EUR (9585,60 sit)	30 EUR (7189,20 sit)	20 EUR (4792,80 sit)

2.8 AGRESIVNOST V ODBOJKI

Pri odbojki se največkrat pojavi posredna oblika agresivnosti do nasprotnika, za kar je značilno, da se agresivnost nad nasprotnikom izraža preko žoge. Odbojkar spretno udari nasprotnika s tem, da mu zabije žogo v njegovo polje. Če nasprotnik tako žogo sprejme, sprejme tudi agresivno energijo igralca, ki je žogo udaril (sprejme njegovo agresivnost). (Tušak, 2001)

Neposredna agresivnost za odbojko ni značilna, saj je posebnost odbojke v tem, da sta ekipi ločeni z mrežo in ne prihaja do kontakta med igralci. Pravila dovoljujejo čustveno izraznost, vendar mora biti sodnik previden, saj je prehod v agresivnost lahko zelo hiter, kar pa sodniki ne smejo tolerirati in morajo igralca takoj opomniti na nešportno vedenje oziroma ga takoj kaznovati z ustrezno kaznijo.

Z novimi pravili je igra postala še bolj vznemirljiva in hkrati izenačena. Visok ritem igre, dolžina tekme, tekmovalnost in stalna pripravljenost na igralno akcijo terjajo od udeležencev stalno koncentracijo in psihično stabilnost. Pri pomembnih in izenačenih dvobojih je slednja še posebej na preizkušnji, ker nanjo vpliva utrujenost. Že ob najmanjši sodniški napaki se tako lahko izrazi igralčeva agresivnost kot reakcija na frustracijo.

Če je igralec samozavesten in športno vzgojen, ima neko frustracijsko toleranco, ki mu omogoča prenašanje določene stopnje frustracije brez občutkov sovražnosti. Previsoko izražena agresivnost negativno vpliva na izvedbo tehnično--taktičnih elementov in ruši mikrosocialno klimo v ekipi. Posameznik lahko z agresivnim vedenjem svoji ekipi zelo škodi, če svoje agresivnosti ne usmeri posredno proti nasprotniku. Kontrolirana in pravilno usmerjena agresivnost naj bi bila pozitivno povezana s uspešnostjo v igri. Omogoča večji vložek energije v igro in igralec lahko prenese večja bremena (Tušak, 2001).

2.8.1 Dejavniki agresivnosti v odbojki

- Odobravanje agresivnega vedenja s strani soigralcev to obnašanje še pozitivno okrepi. V taki ekipi lahko pričakujemo pogostejše izbruhe posameznih igralcev
- Trenerji imajo velik vpliv na zmanjšanje ali povečanje agresivnega vedenja. Z glasnim vzpodbujanjem vlivajo dodatno energijo svoji ekipi in lahko v ključnih trenutkih pomenijo razliko. Eden izmed najbolj znanih je nekdanji trener ženske ruske reprezentance N. Karpolj. Po drugi strani pa morajo znati v ključnih trenutkih ekipo umiriti, ker lahko pretirana agresivnost negativno vpliva na kvaliteto igre.
- Sodniki so edini pristojni za izrekanje kazni za nešportno obnašanje. Vsak prekršek in tudi agresivno vedenje morajo sankcionirati v skladu s pravili. Če sodnik posameznika ne kaznuje, se bo njegovo vedenje še bolj okrepilo in vse pogosteje pojavljalo. Kaznovanje agresivnega vedenja ima obraten učinek zaradi negativne okrepitve. Vse bi lahko pojasnili s pomočjo socialnega učenja. Sodniško nedoslednost pri kaznovalni politiki opazijo vsi udeleženci in to lahko privede do porasta tega nedopustnega vedenja.
- Mediji imajo veliko vpliva pri učenju in odobravanju različnih oblik obnašanja. Povečevanje športnikov s pravimi vrednotami (fair-play) pozitivno vpliva na mlade športnike. Posnemanje svojih vzornikov ima velik vpliv na oblikovanje človeškega vedenja.
- Točkovna razlika ima zelo pomemben vpliv na velikost in vrsto agresivnosti. Večja točkovna razlika bo povečala obliko reaktivne agresivnosti pri manj uspešnih igralcih, saj bodo menili, da je vse izgubljeno. Pri tesnejšem izidu pa je zaslediti povečanje instrumentalne agresivnosti, ker je igra še neodločena.
- Igranje na tujem terenu je po raziskavah bolj agresivno kot na domačem. Igralci menijo, da so reakcije publike sovražne, kar vodi k povečanju agresivnosti. Lahko pa se zgodi, da gostujoča ekipa prevzame agresivno vlogo, ker misli, da jim jo že tako ali tako pripisuje publika.

- Poraženci izražajo več agresivnosti kot zmagovalci. To si lahko razlagamo s pomočjo teorije o agresivnosti kot odzivu na frustracijo. Ker poraženci doživijo več frustracij, jih izražajo s povečano agresivnostjo (Tušak, 2001).

Trenerji bi morali na vsako agresivno vedenje, ki ni v skladu s športno moralo in etiko, ustrezno reagirati – še posebej, če to vpliva na uspešnost posameznika ali ekipe. V tem bi morali biti dosledni, ker nedoslednost povečuje agresivno dejanje. Trener lahko veliko pripomore k zmanjšanju stresnih situacij in uravnavanju agresivnosti, tako da ekipo ustrezno pripravi na vsako tekmo posebej. Opozori jih na način igranja nasprotne ekipe, na njihove najboljše igralce, na pomanjkljivosti njihove igre ter tudi na morebitno nešportno obnašanje in sojenje v korist nasprotnika. S prilagoditvijo treningov in taktike nasprotniku lahko trener vnese v ekipo samozavest in mirnost, nujno potrebno za ključne trenutke.

Če med igro vseeno pride do nezaželenega obnašanja igralca, mora trener reagirati in ga zamenjati, preden to postane usodno za ekipo. Na naslednjem treningu skuša s pogovorom ugotoviti vzroke tega vedenja in opozori na škodo, ki jo lahko naredi ekipi s takšnim vedenjem.

3. CILJI

Cilji diplomske naloge so:

1. Ugotoviti, kako so spremembe v pravilih o kaznovanju neprimernih oblik obnašanja na odbojkarški tekmi vplivale na obnašanje igralcev in trenerjev
2. Ugotoviti **število podeljenih kazni** v članskih DOL pred in po uveljavitvi novih pravil
3. Ugotoviti razlike v prejetih kaznih med **moškimi** in **ženskami** pred in po uveljavitvi novih pravil
4. Ugotoviti razlike v prejetih kaznih med **domačimi** in **gostujočimi ekipami**
5. Ugotoviti razlike v prejetih kaznih med **igralci** in **trenerji**
6. Ugotoviti število prejetih kazni na **različnih kakovostnih ravneh** (1., 2. in 3. DOL)

4. HIPOTEZE

Glede na problem in cilje naloge je bilo oblikovanih pet alternativnih hipotez:

H01. Število kazni, podeljenih v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci pred spremembo pravil odbojarske igre I. 1999/2000 se statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

H02. Število kazni, podeljenih v vseh moških članskih ligah pred spremembo pravil odbojarske igre I. 1999/2000 se statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

H03. Število kazni, podeljenih v vseh ženskih članskih ligah pred spremembo pravil odbojarske igre I. 1999/2000 se statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

H04: Število kazni, podeljenih igralcem in trenerjem domačih ekip v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci se razlikuje od števila podeljenih kazni gostujočim igralcem in trenerjem v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci.

H05. Število kazni, podeljenih igralcem in igralkam v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci se razlikuje od števila podeljenih kazni trenerjem v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci.

5. METODE DELA

5.1 OPIS VZORCA

V naš vzorec je zajetih 4962 zapisnikov članskih odbojgarskih tekem iz šestih sezon. Manjka 4% (202) zapisnikov, in sicer: 1. Ženska liga v sezoni 1999/00 (redni del) in 1.B ženska liga v sezoni 1996/97. V prvih dveh sezonah (1996/97, 1997/98) našega vzorca sta bili zajeti po dve opazovani ligi več kot po letu 1997/98, ko je OZS ukinila tekmovanja v 1.B ligi, tako v moški kot ženski konkurenci. Najboljše ekipe iz 1.B lige so se priključile najboljšim v 1. DOL, ostale iz te lige pa so prešle v 2. DOL. OZS je sistem tekmovanj priredila tako, da je povprečno število ekip in posledično tudi tekem ostalo na po-dobnem nivoju. V prvi in drugi DOL se število ekip in tekem le poredko spreminja (razen v sezoni 1998/99), zato tudi dvokrožni tekmovalni sistem ohranja stabilno število tekem na sezono. Tretja liga se deli na vzhod in zahod, število prijavljenih ekip pa močno niha, saj je to najnižji nivo tekmovanja in interesi klubov in sponzorjev narekujejo vsakoletne prijave v to DOL.

5.2 OPIS SPREMENLJIVK

Spremenljivke našega vzorca predstavljajo število rumenih kartonov, število rdečih kartonov, število izključitev in število diskvalifikacij v vseh članskih DOL.

Razvrstili smo jih glede na:

- Posamezne sezone tekmovanja:
1996/97, 1997/98, 1998/99, 1999/00, 2000/01, 2001/02
- Posamezne lige: **1. DOL, 2. DOL, 3. DOL VZHOD, 3. DOL ZAHOD**
- Spol: med **moške** in **ženske**
- Vloga v ekipi: med **igralce/ke** ali **trenerje**
- Kraj igranja: med **domačine/ke** ali **gosti/jami**

5.3 NAČIN ZBIRANJA PODATKOV

Podatke za diplomsko nalogo smo dobili v arhivu Odbojgarske zveze Slovenije. Pregledali smo vse še ohranjene zapisnike vseh moških in ženskih članskih DOL od sezone 1996/97 do 2001/02 in iz rubrike za kazni in opomine izpisali število izrečenih kazni.

5.4 METODE OBDELAVE PODATKOV

Podatke smo obdelali z osnovnimi postopki deskriptivne statistike, jih primerjali med sabo ter iz njih izluščili najpomembnejše ugotovitve. Razlike v številu kazni med moškimi in ženskami ter razlike v številu kazni pred in po spremembi pravil smo obdelali tudi s statistično metodo analize variance. Tako smo ugotovili ali obstajajo statistično značilne razlike med temi spremenljivkami. Ostale podatke povezane z izrečenimi kaznimi smo le primerjali med seboj, ugotavljali razlike med njimi in jih interpretirali na podlagi naših izkušenj.

6. REZULTATI

Rezultati so prikazani v tabelah in razdeljeni na osnovno statistiko in analizo variance. Pri osnovni statistiki nam povprečje (Mean) in std. deviation (standardni odklon) prikažeta najpomembnejše podatke o povprečnem številu kazni na sezono in razponu podeljenih kazni. Z analizo variance pa smo ugotavljali ali so razlike med spremenljivkami statistično značilne.

H01. Število kazni, podeljenih v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci pred spremembo pravil odbojcarske igre I. 1999/2000 se statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

Tabela 1: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil za vse kazni skupaj

Group Statistics					
sprememba		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
vse_kazni	1	30	55,40	46,221	8,439
	2	30	10,93	11,104	2,027

Legenda:

Vse kazni:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
vse_kazni	Equal variances assumed	52,999	,000	5,124	58	,000	44,467	8,679	27,094	61,839
	Equal variances not assumed			5,124	32,336	,000	44,467	8,679	26,796	62,138

S pomočjo preizkusa o razliki med dvema neodvisnima vzorcema smo primerjali število podeljenih kazni v državnem prvenstvu v treh sezonah pred spremembo uradnih odbojcarskih pravil in v treh sezonah po tej spremembi.

Kot prvo sem moral testirati enakost oz. neenakost varianc skupin.

$$H_0: \mu_{STKAZNI_PRED} = \mu_{STKAZNI_PO}; H_1: \mu_{STKAZNI_PRED} \neq \mu_{STKAZNI_PO}$$

Na podlagi Levenovega preizkusa (F_L preizkus) lahko zavrnamo ničelno domnevo in z zanemarljivo stopnjo značilnosti ($P = 0,000$) sprejmemo sklep, da sta varianci različni. Tako je potrebno upoštevati vrednost T-preizkusa v drugi vrstici. Na podlagi vzorčnih podatkov lahko z zanemarljivo stopnjo značilnosti ($P = 0,000$) zavrnamo ničelno domnevo in sprejmemo sklep, da se število kazni, podeljenih v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci pred spremembo pravil odbojarske igre I. 1999/2000 statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

Tabela 2: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil po posameznih kaznih

Group Statistics					
	sprememba	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
st_rumeni	1	27	57,04	41,208	7,931
	2	23	13,52	9,999	2,085
st_rdeci	1	27	4,19	3,883	,747
	2	23	,61	,839	,175
st_izklucitev	1	27	,26	,447	,086
	2	23	,13	,458	,095
st_dsq	1	27	,07	,267	,051
	2	23	,00	,000	,000

Legenda:

st_rumeni: število rumenih kartonov

st_rdeci: število rdečih kartonov

st_izklucitev: število izključitev

st_dsq: število diskvalifikacij

Sprememba:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
st_rumeni	Equal variances assumed	44,047	,000	4,935	48	,000	43,515	8,818	25,786	61,244
	Equal variances not assumed			5,307	29,552	,000	43,515	8,200	26,758	60,273
st_rdeci	Equal variances assumed	16,980	,000	4,326	48	,000	3,576	,827	1,914	5,239
	Equal variances not assumed			4,660	28,824	,000	3,576	,768	2,006	5,147
st_izklucitev	Equal variances assumed	2,816	,100	1,005	48	,320	,129	,128	-,129	,387
	Equal variances not assumed			1,003	46,355	,321	,129	,128	-,130	,387
st_dsq	Equal variances assumed	8,348	,006	1,329	48	,190	,074	,056	-,038	,186
	Equal variances not assumed			1,442	26,000	,161	,074	,051	-,032	,180

Z enakim preizkusom kot pri vseh kaznih skupaj smo primerjali število podeljenih kazni posebej za vsako stopnjo kazni v državnem prvenstvu, v treh sezonah pred spremembo uradnih odbojgarskih pravil in v treh sezonah po tej spremembi.

Na podlagi Levenovega preizkusa (F_L preizkus) za rumene in rdeče kartone smo ugotovili, da sta varianci različni in smo upoštevali vrednost T-preizkusa v drugi vrstici. S tem smo za rumene in rdeče kartone ugotovili, da je uvedba novih pravil vplivala na število podeljenih kazni.

F_L preizkus pri izključitvah in diskvalifikacijah je odkril, da sta varianci med skupinama enaki, zato smo upoštevali vrednost T-preizkusa v prvi vrstici. Ugotovili smo, da na število podeljenih izključitev in diskvalifikacij uvedba novih pravil ni vplivala.

H02. Število kazni, podeljenih v vseh moških članskih ligah pred spremembo pravil odbojcarske igre I. 1999/2000 se statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

Tabela 3: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil za vse kazni skupaj pri moških

Group Statistics					
sprememba		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
vse_kazni	1	15	90,53	40,258	10,395
	2	15	16,93	12,516	3,231

Legenda:

Vse kazni:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Independent Samples Test											
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper	
vse_kazni	Equal variances assumed	16,761	,000	6,761	28	,000	73,600	10,885	51,303	95,897	
	Equal variances not assumed			6,761	16,681	,000	73,600	10,885	50,601	96,599	

Tabela 4: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil pri moških po posameznih kaznih

Group Statistics					
sprememba		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
st_rumeni	1	14	90,00	29,550	7,898
	2	12	19,92	9,653	2,786
st_rdeci	1	14	6,43	4,201	1,123
	2	12	1,00	,853	,246
st_izklucitev	1	14	,50	,519	,139
	2	12	,25	,622	,179
st_dsq	1	14	,07	,267	,071
	2	12	,00	,000	,000

Legenda:

st_rumeni: število rumenih kartonov

st_rdeci: število rdečih kartonov

st_izkljucitev: število izključitev

st_dsq: število diskvalifikacij

Sprememba:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
st_rumeni	Equal variances assumed	23,461	,000	7,845	24	,000	70,083	8,934	51,645	88,522
	Equal variances not assumed			8,368	16,142	,000	70,083	8,375	52,342	87,825
st_rdeci	Equal variances assumed	11,299	,003	4,387	24	,000	5,429	1,237	2,875	7,982
	Equal variances not assumed			4,723	14,241	,000	5,429	1,149	2,967	7,890
st_izkljucitev	Equal variances assumed	,497	,488	1,118	24	,275	,250	,224	-,211	,711
	Equal variances not assumed			1,102	21,557	,282	,250	,227	-,221	,721
st_dsq	Equal variances assumed	4,000	,057	,923	24	,365	,071	,077	-,088	,231
	Equal variances not assumed			1,000	13,000	,336	,071	,071	-,083	,226

H03. Število kazni, podeljenih v vseh ženskih članskih ligah pred spremembo pravil odbojcarske igre I. 1999/2000 se statistično značilno razlikuje od števila podeljenih kazni v tekmovalnih sezonah po spremembi pravil.

Tabela 5: Osnovna statistika pred in po spremembi pravil za vse kazni skupaj pri ženskah

Group Statistics					
sprememba		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
vse_kazni	1	15	20,27	12,635	3,262
	2	15	4,93	4,652	1,201

Legenda:

Vse kazni:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
vse_kazni	Equal variances assumed	7,515	,011	4,411	28	,000	15,333	3,476	8,212	22,454
	Equal variances not assumed			4,411	17,727	,000	15,333	3,476	8,022	22,645

Tabela 6: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil pri ženskah po posameznih kartonih

Group Statistics					
sprememba		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
st_rumeni	1	13	21,54	10,022	2,780
	2	11	6,55	3,857	1,163
st_rdeci	1	13	1,77	1,166	,323
	2	11	,18	,603	,182
st_izklucitev	1	13	,00	,000 ^a	,000
	2	11	,00	,000 ^a	,000
st_dsq	1	13	,08	,277	,077
	2	11	,00	,000	,000

a. t cannot be computed because the standard deviations of both groups are 0.

Spremenljivke:

Vse kazni:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
st_rumeni	Equal variances assumed	4,315	,050	4,665	22	,000	14,993	3,214	8,328	21,658
	Equal variances not assumed			4,976	15,980	,000	14,993	3,013	8,605	21,381
st_rdeci	Equal variances assumed	8,980	,007	4,070	22	,001	1,587	,390	,778	2,396
	Equal variances not assumed			4,279	18,562	,000	1,587	,371	,810	2,365
st_dsq	Equal variances assumed	4,000	,058	,917	22	,369	,077	,084	-,097	,251
	Equal variances not assumed			1,000	12,000	,337	,077	,077	-,091	,245

H04: Število kazni, podeljenih igralcem in trenerjem domačih ekip v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci se razlikuje od števila podeljenih kazni gostujočim igralcem in trenerjem v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci.

Tabela 7: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil za domače in gostujoče ekipe po posameznih kartonih

Case Summaries										
sprememba	spol		ru_domacin	ru_gost	rd_domacin	rd_gost	izk_domacin	izk_gost	dsq_domacin	dsq_gost
1	1	Mean	31,50	58,50	2,21	4,21	,07	,43	,00	,07
		Std. Deviation	11,196	19,226	1,888	2,887	,267	,514	,000	,267
		Sum	441	819	31	59	1	6	0	1
		% of Total Sum	69,6%	67,3%	70,5%	71,1%	50,0%	75,0%	.	50,0%
	2	Mean	6,69	14,85	,62	1,15	,00	,00	,00	,08
		Std. Deviation	2,658	8,415	,650	,689	,000	,000	,000	,277
		Sum	87	193	8	15	0	0	0	1
		% of Total Sum	13,7%	15,9%	18,2%	18,1%	,0%	,0%	.	50,0%
	Total	Mean	19,56	37,48	1,44	2,74	,04	,22	,00	,07
		Std. Deviation	15,016	26,675	1,625	2,611	,192	,424	,000	,267
		Sum	528	1012	39	74	1	6	0	2
		% of Total Sum	83,3%	83,2%	88,6%	89,2%	50,0%	75,0%	.	100,0%
2	1	Mean	7,33	12,58	,25	,75	,08	,17	,00	,00
		Std. Deviation	4,207	6,487	,452	,754	,289	,577	,000	,000
		Sum	88	151	3	9	1	2	0	0
		% of Total Sum	13,9%	12,4%	6,8%	10,8%	50,0%	25,0%	.	,0%
	2	Mean	1,64	4,91	,18	,00	,00	,00	,00	,00
		Std. Deviation	1,027	3,562	,603	,000	,000	,000	,000	,000
		Sum	18	54	2	0	0	0	0	0
		% of Total Sum	2,8%	4,4%	4,5%	,0%	,0%	,0%	.	,0%
	Total	Mean	4,61	8,91	,22	,39	,04	,09	,00	,00
		Std. Deviation	4,218	6,494	,518	,656	,209	,417	,000	,000
		Sum	106	205	5	9	1	2	0	0
		% of Total Sum	16,7%	16,8%	11,4%	10,8%	50,0%	25,0%	.	,0%
Total	1	Mean	20,35	37,31	1,31	2,62	,08	,31	,00	,04
		Std. Deviation	14,964	27,489	1,715	2,772	,272	,549	,000	,196
		Sum	529	970	34	68	2	8	0	1
		% of Total Sum	83,4%	79,7%	77,3%	81,9%	100,0%	100,0%	.	50,0%
	2	Mean	4,38	10,29	,42	,63	,00	,00	,00	,04
		Std. Deviation	3,281	8,249	,654	,770	,000	,000	,000	,204
		Sum	105	247	10	15	0	0	0	1
		% of Total Sum	16,6%	20,3%	22,7%	18,1%	,0%	,0%	.	50,0%
	Total	Mean	12,68	24,34	,88	1,66	,04	,16	,00	,04
		Std. Deviation	13,574	24,564	1,380	2,282	,198	,422	,000	,198
		Sum	634	1217	44	83	2	8	0	2
		% of Total Sum	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	.	100,0%

Legenda:

Sprememba:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Spol:

- 1 = moški
- 2 = ženske

Kazni:

- ru_domacin = število rumenih kartonov podeljenih domačim ekipam
- ru_gost = število rumenih kartonov podeljenih gostujočim ekipam ...

Število prejetih kazni za domače in gostujoče ekipe smo analizirali z osnovno opisno statistiko za vsako stopnjo kazni posebej in rezultate primerjali med seboj. Analiza variance ni bila mogoča zaradi odvisnosti spremenljivk od števila kazni v našem vzorcu.

Tabela kaže primerjavo prejetih kazni (rumeni kartoni, rdeči kartoni, izključitve in diskvalifikacije) za domače in gostujoče ekipe v vseh ligah glede na spol in spremembo pravil v sezoni 1999/2000. Pred spremembo sistema (sprememba = 1) je bilo »domačim ekipam« pri moških pokazanih v vseh ligah 441 rumenih kartonov, pri »gostujočih ekipah« pa kar 819 rumenih kartonov. Po spremembi pravil (sprememba = 2) je bilo pri »moških ekipah« prejetih 88 rumenih kartonov pri domačih in 151 rumenih kartonov pri gostujočih, kar je bistveno manj. To še enkrat potrjuje, da je uvedba novih pravil vplivala na število podeljenih kazni.

Pri ženskih ekipah so domače ekipe pred spremembo pravil prejele 87 rumenih kartonov, po spremembi pa samo 18 rumenih kartonov. Gostujoče ekipe so kot pri moških tudi pri ženskah prejele več kazni. Pred spremembo pravil 193, po spremembi pa 54 rumenih kartonov. Če skupaj pogledamo oba spola, ugotovimo, da je bilo pred spremembo 528 rumenih kartonov za domače in 1012 rumenih kartonov za gostujoče ekipe. To je skoraj dvakrat več prejetih kartonov za gostujoče ekipe. Po spremembi pravil v sezoni 1999/2000 je padec kazni več kot očiten, saj so domače ekipe prejele »zgolj« 106 rumenih kartonov, gostujoče ekipe pa 205. Ko seštejemo vse prejete rumene kartone moških in ženskih ekip pred in po spremembi pravil, vidimo, da je število rumenih kartonov, ki so jih prejele gostujoče ekipe, dvakrat večje (1217) od tistih prejetih s strani domačih ekip (634).

Pri kaznovanjih z rdečim kartonom se število kazni zelo zmanjša. V celotnem vzorcu je takih kazni le 127 proti 1851 rumenim kartonom. Razmerje znotraj spremenljivk ohranja isto vrednost kot pri rumenih kartonih. Gostujoče ekipe so prejele v povprečju dvakrat več rdečih kartonov kot domače. Zanimivo je, da gostujoče ekipe pri ženskah po spremembi pravil niso prejele niti ene kazni z rdečim kartonom. Domačim ekipam pa sta bila podeljena zgolj dva rdeča kartona. Pri razmerju izključitev in diskvalifikacij število kaznovanih domačih in gostujočih ekip sovpada z ugotovitvami iz prejšnjih kazni. Gostje prevladujejo v prejetih kaz-

nih, vendar je število teh kazni zelo majhno in je zato postavljanje kakršnihkoli zaključkov tvegano.

H05. Število kazni, podeljenih igralcem in igralkam v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci se razlikuje od števila podeljenih kazni trenerjem v vseh članskih DOL v moški in ženski konkurenci.

Tabela 8: Osnovna statistika podeljenih kazni pred in po spremembi pravil za igralce in trenerje po posameznih kartonih

Case Summaries										
sprememba	spol		ru_igralec	ru_trener	rd_igralec	rd_trener	izk_igralec	izk_trener	dsq_igralec	dsk_trener
1	1	Mean	77,79	12,21	5,57	,86	,43	,07	,07	,00
		Std. Deviation	25,721	7,506	4,052	,864	,514	,267	,267	,000
		Sum	1089	171	78	12	6	1	1	0
		% of Total Sum	75,1%	42,6%	81,3%	38,7%	85,7%	33,3%	50,0%	.
	2	Mean	10,23	11,31	,62	1,15	,00	,00	,08	,00
		Std. Deviation	5,600	5,170	,650	,899	,000	,000	,277	,000
		Sum	133	147	8	15	0	0	1	0
		% of Total Sum	9,2%	36,7%	8,3%	48,4%	,0%	,0%	50,0%	.
	Total	Mean	45,26	11,78	3,19	1,00	,22	,04	,07	,00
		Std. Deviation	39,095	6,381	3,843	,877	,424	,192	,267	,000
		Sum	1222	318	86	27	6	1	2	0
		% of Total Sum	84,3%	79,3%	89,6%	87,1%	85,7%	33,3%	100,0%	.
2	1	Mean	16,50	3,42	,83	,17	,08	,17	,00	,00
		Std. Deviation	8,415	2,021	,718	,389	,289	,389	,000	,000
		Sum	198	41	10	2	1	2	0	0
		% of Total Sum	13,7%	10,2%	10,4%	6,5%	14,3%	66,7%	,0%	.
	2	Mean	2,73	3,82	,00	,18	,00	,00	,00	,00
		Std. Deviation	2,573	2,316	,000	,603	,000	,000	,000	,000
		Sum	30	42	0	2	0	0	0	0
		% of Total Sum	2,1%	10,5%	,0%	6,5%	,0%	,0%	,0%	.
	Total	Mean	9,91	3,61	,43	,17	,04	,09	,00	,00
		Std. Deviation	9,376	2,126	,662	,491	,209	,288	,000	,000
		Sum	228	83	10	4	1	2	0	0
		% of Total Sum	15,7%	20,7%	10,4%	12,9%	14,3%	66,7%	,0%	.
Total	1	Mean	49,50	8,15	3,38	,54	,27	,12	,04	,00
		Std. Deviation	36,687	7,148	3,817	,761	,452	,326	,196	,000
		Sum	1287	212	88	14	7	3	1	0
		% of Total Sum	88,8%	52,9%	91,7%	45,2%	100,0%	100,0%	50,0%	.
	2	Mean	6,79	7,88	,33	,71	,00	,00	,04	,00
		Std. Deviation	5,816	5,551	,565	,908	,000	,000	,204	,000
		Sum	163	189	8	17	0	0	1	0
		% of Total Sum	11,2%	47,1%	8,3%	54,8%	,0%	,0%	50,0%	.
	Total	Mean	29,00	8,02	1,92	,62	,14	,06	,04	,00
		Std. Deviation	34,163	6,368	3,155	,830	,351	,240	,198	,000
		Sum	1450	401	96	31	7	3	2	0
		% of Total Sum	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	.

Legenda:

Sprememba:

- 1 = pred spremembo
- 2 = po spremembi

Spol:

- 1 = moški
- 2 = ženske

Kazni:

- ru_igralec = število rumenih kartonov podeljenih igralcem
- ru_trener = število rumenih kartonov podeljenih trenerjemu štabu ...

Kot pri spremenljivkah domačih in gostujočih ekip smo tudi za razmerje med številom prejetih posameznih kazni igralcev in trenerjev uporabili zgolj deskriptivno statistiko.

V našem vzorcu so igralci in igralkе prejeli skupaj 1450 rumenih kartonov pred spremembo pravil. Trenerski štab (glavni trener, pomočnik trenerja, kondicijski trener, fizioterapevt/zdravnik, športni direktor/team manager) pa je prejel samo 401 rumeni karton. Če te podatke razdelimo na moške in ženske lige, vidimo, da so v moških ligah igralci prejeli 1089 rumenih kartonov. To je šestkrat več kot trenerji v istih ligah (171). Če pogledamo podatke glede na spremembo pravil, ugotovimo, da se je pred sezono 1999/2000 podelilo skoraj 80 % vseh kartonov. Vsi igralci in igralkе so po spremembi pravil prejeli skupaj 228 rumenih kartonov, trenerji pa samo 83.

V moških DOL so igralci po spremembi pravil prejeli 198 rumenih kartonov, njihovi trenerji pa zgolj 42 rumenih kartonov.

V ženskih ligah rezultati kažejo drugačno sliko. Igralkе so v prvi polovici našega vzorca prejele 133 rumenih kartonov od končnih 163 prejetih rumenih kartonih. Razliko od moških lig predstavlja tukaj trenerski štab, ki je prejel pred spremembo pravil 147 rumenih kartonov od končnih 189 prejetih rumenih kartonih. Razmerje med igralci in igralkami, ki so prejeli rumene kartone, močno govori v prid moškimi igralcem. Skoraj 90 % vseh rumenih kartonov je bilo podeljenih moškimi igralcem in le 10 % ženskam. Razmerje med trenerji pri moških ekipah in trenerji pri ženskih ekipah, ki so bili kaznovani z rumenim kartonom, kaže drugače kot pri igralcih. Tukaj je razmerje 55 % proti 45 % v prid trenerjem moških ekip. Ti podatki nam kažejo, da se trenerji, ne glede na spol trenirane ekipe, poslužujejo podobnega obnašanja oz. vršijo pritisk na sodnike v enaki meri.

Kaznovanje z rdečim kartonom prikazuje podobno razmerje kot tisti z rumenim. Potrebno je le poudariti, da je število kaznovanih trenerjev pri ženskih ekipah dvakrat večje od kaznovanih igralk.

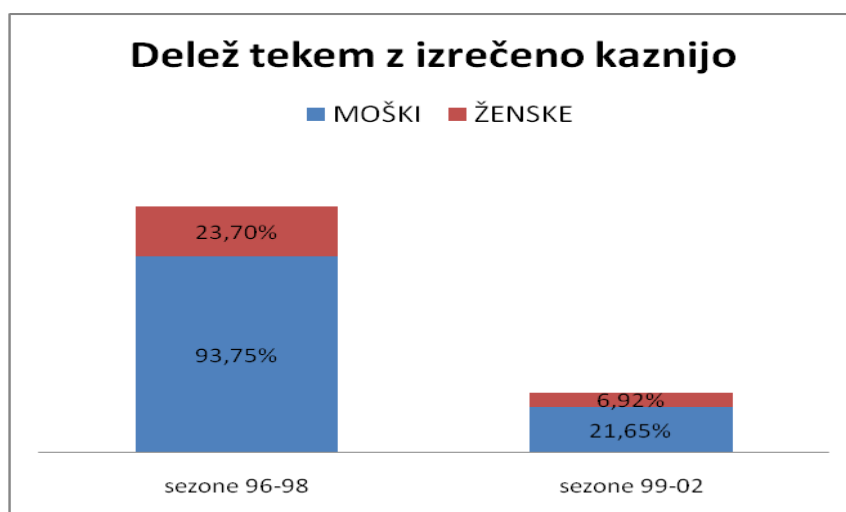
Pri razmerju izključitev in diskvalifikacij število kaznovanih igralcev in trenerjev sovпада z ugotovitvami iz prejšnjih kazni. Zgolj trije trenerji in devet igralcev je bilo kaznovanih z najstrožjimi kaznimi. Pri ženskih ekipah kazni z izključitvijo v šestih

sezonah našega vzorca ni prejela niti ena ekipa, medtem ko je bila samo ena gostujoča igralka leta 1997/98 diskvalificirana.

7. RAZPRAVA

Ločnica v odbojki, leta 1999–2000, je tudi v kaznovalni politiki več kot očitna, saj je padec števila kazni pred in po spremembi odbojkarskih pravil skoraj trikrat (pred spremembo 1662 kazni, po spremembi 328 kazni). Kopicami sprememb so dodali nekaj novosti tudi h kazenski politiki. Že obstoječe norme za podeljevanje kazni so dodatno poostrili. S tem so dvignili nivo športnega obnašanja na tekmah in skrajšali nepotrebne prekinitve tekmovalnega ritma. Upad števila kazni dokazuje, da so bili ukrepi, sprejeti s strani FIVB in OZS, upravičeni in dobro merjeni.

Graf 1:

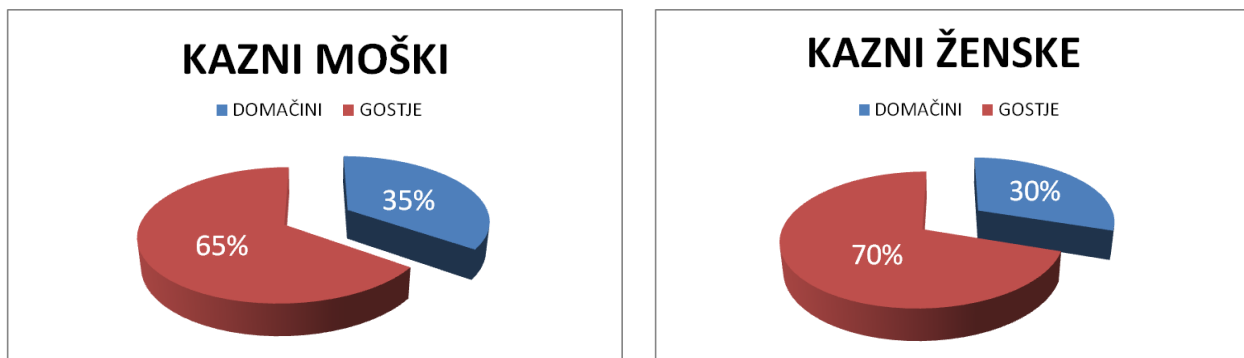
Število podeljenih kazni v moških (**1612**) in ženskih ligah (**378**) nakazuje, da so se moške ekipe vedle veliko bolj nešportno kot ženske ekipe, saj so prejele petkrat več kazni.

Pri ženskah so prejele gostujoče ekipe dvakrat več kazni kot domače in se v temu dejavniku ne razlikujejo od moških ekip.

V nasprotju z moškimi pa so pri ženskah prevladovali kaznovani trenerji, katerih je celo za nekaj odstotkov več kot igralk. Na videz bi to lahko pomenilo, da so v ženski odbojki trenerji bolj vzkipljivi kot v moški odbojki, vendar nam je podroben pregled statistike pokazal, da je bilo v ženski odbojki število kaznovanih trenerjev z »rumenim kartonom« zelo podobno kot v moški odbojki.

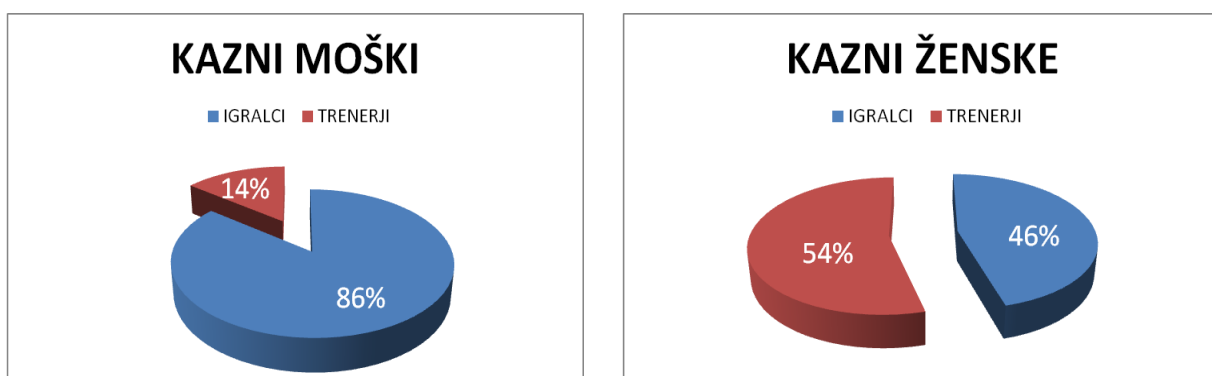
Največje razlike v prejetih kaznih so med igralkami in igralci, kjer so igralkav v šestih sezonah prejele osemkrat manj kazni kot igralci (ženske – 172, moški – 1383), kar dokazuje, da obstajajo statistično značilne razlike (na ravni 5 % napake) v izrečenih kaznih med moškimi in ženskimi ekipami. To velja pripisati manj izraženi agresivnosti pri ženskah.

Graf 2, 3:

V naši raziskavi smo vse kazni razdelili na dve spremenljivki znotraj vsakega kaznovalnega nivoja. Vsaki kazni smo pripisali, katera ekipa jo je prejela (domačin ali gost) in kateri član ekipe jo je prejel (igralec ali trenerski štab). S razčlenitvijo na »domače igralce« in »gostujoče igralce« smo hoteli ugotoviti ali so gostujoči igralci prejeli večje število kazni. Vzroke za to je mogoče iskati v psihološkem pritisku na goste s strani navijačev in mnenje, da sodniki privilegirajo domačo ekipo in sodijo njej v prid. Tudi pri teh dveh spremenljivkah je razviden padec v številu prejetih kazni pred in po uvedbi novih pravil. Rezultati so pokazali, da so v povprečju na sezono dvakrat več kazni podelili gostom kot domačinom. To potrjuje našo hipotezo, da obstajajo statistično značilne razlike med domačimi in gostujočimi ekipami.

Graf 4,5:

Vsako podeljeno kazen med sezonami 1996 in 2002 smo razdelili tudi na igralce in trenerje in ugotavljali, katerega od naštetih članov ekipe so sodniki večkrat kaznovali. Rezultati so pokazali, da so v moških ligah igralci (1383) prejeli kar šestkrat več kazni kot trenerji (229). Pri ženskih ekipah kaže razmerje v prid trenerjem (206 trenerji, 172 igralke), a le zato, ker so ti po večini moški. Če pa predpostavimo, da je lahko na tekmi največ dvanajst igralcev in po večini le dva člana trenerskega štaba, ugotovimo, da so igralci kot skupina, zaradi večjega števila različnih značajev in neizkušenosti bolj podvrženi možnosti, da prejmejo kazen kot izkušenejši trenerji. Pedagoška usposobljenost trenerja in splošno odobravanje agresivnosti soigralcev močno vplivata na reakcijo ekipe pri pojavu frustracijskih dejavnikov. Če se znotraj ekipe ve, kdo in kako lahko izrazi negodovanje sodniškim odločitvam, potem je malo možnosti, da bo ekipa uporabila nešportno vedenje kot sredstvo za reševanje nastalih težav.

Pri razdelitvi rezultatov po posameznih ligah smo ugotavljali, kako so kazni porazdeljene po različnih odbojgarskih ligah. Zanimalo nas je, katera državna odbojgarska liga povzroča največ nešportnega obnašanja na tekmah.

KAZNI MOŠKI

LIGA	SPREMEMBA	RUMENI KARTON	RDEČI KARTON	IZKLJUČITVE	DISQUALIFIKACIJE
1.LIGA	sezona 96-99	337	18	2	1
	sezona 99-02	53	2	0	0
1.B LIGA	sezona 96-98	189	21	2	0
	sezona 99-02				
2.LIGA	sezona 96-99	326	28	1	0
	sezona 99-02	91	4	0	0
3.LIGA VZHOD	sezona 96-99	215	10	1	0
	sezona 99-02	50	4	1	0
3.LIGA ZAHOD	sezona 96-99	193	13	1	0
	sezona 99-02	45	2	2	0

KAZNI ŽENSKE

LIGA	SPREMEMBA	RUMENI KARTON	RDEČI KARTON	IZKLJUČITVE	DISQUALIFIKACIJE
1.LIGA	sezona 96-99	72	3	0	0
	sezona 99-02	15	2	0	0
1.B LIGA	sezona 96-98	19	3	0	0
	sezona 99-02				
2.LIGA	sezona 96-99	82	6	0	0
	sezona 99-02	29	0	0	0
3.LIGA VZHOD	sezona 96-99	67	9	0	1
	sezona 99-02	12	0	0	0
3.LIGA ZAHOD	sezona 96-99	40	2	0	0
	sezona 99-02	16	0	0	0

Pri tej razčlembi podatkov je treba posebej poudariti, da je 1. B liga za moške in žensk obstajala le prvi dve sezoni (96–98) naše raziskave in se je spremembe v pravilih niso dotaknile, zato so rezultati popačeni v primerjavi z ostalimi ligami. Ostale lige, katere vsebujejo podatke kazni pred in po spremembi, kažejo pričakovano sliko. Število rumenih kartonov je v 1. DOL (505) in 2. DOL (567) skoraj enako, v 3. DOL Vzhod (370) in Zahod (314) pa je očitno nižje.

V 1. ligi imamo izobražene trenerje in profesionalne igralce, kateri se zavedajo, kakšno mora biti njihovo obnašanje na uradnih tekmah. V 2. in ostalih nižjih ligah pa igra veliko mladih in neizkušenih igralcev, ki si pot v boljše klube in lige šele utirajo. Ti igralci imajo veliko željo po dokazovanju in malo izkušenj z sodniki, zato so njihove reakcije na sodniške odločitve velikokrat narobe interpretirane in prestrogo kaznovane. V 2. DOL je sodniška struktura zelo raznolika. Tu najdemo tako mlade perspektivne sodnike, kot tiste malo starejše, ki že dolgo sodijo in niso nikoli napredovali v 1. DOL. Na žalost je nivo njihovega sojenja (kriterij) zelo različen, kar nemalokrat pri mladih igralcih povzroča zmedo in razburjenje. V 3. DOL pa je število tekem zaradi manjšega števila ekip toliko manjše, da to vpliva tudi na število podeljenih kazni.

8. SKLEP

V sezoni 99/00 je prišlo do revolucionarnih sprememb v zgodovini odbojke in želeli smo ugotoviti, kako je sprememba kaznovalne politike vplivala na število kazni v tem športu. Vedno bolj se v športu poudarja fair-play in želeli smo pokazati, kaj so vodilni možje pri FIVB dosegli z zadnjimi spremembami na tem področju.

Vzorec so predstavljali zapisniki tekem vseh članskih DOL šestih sezon v moški in ženski konkurenci. Tri sezone vseh državnih odbojkarskih lig za moške in ženske pred spremembo pravil in kaznovalne politike ter zapisniki treh sezon po spremembi. Na teh zapisnikih smo se osredotočili na nekatere podatke o ekipah in še posebej na razpredelnico o kaznih, iz katere smo prepisali vrsto podeljene kazni, kateri ekipi je bila podeljena in kdo jo je prejel. Pri prebiranju kaznovalnih razpredelnic v zapisnikih odbojkarskih tekem smo iz zapisanih podatkov dobili navdih, katere spremenljivke lahko še uporabimo v nalogi kot pokazatelj učinka sprememb v odbojkarskih pravilih. Že sama razvrstitev razpredelnice nam pokaže nekaj možnosti za obdelavo podatkov.

Največje razlike smo pri številu podeljenih kazni (rumeni kartoni) opazili v sezoni 1999–2000, ko je stopila v veljavo nova, poostrena kaznovalna politika. Ta je predvidela podeljeno točko nasprotniku za vsak prejeti rumeni karton lastne ekipe. Če predvidevamo, da se je pred sezono 99/00 to zgodilo šele pri rdečem kartonu, s tem da je bil igralec ali trener najprej posebej opozorjen (opozorilo zapisano v zapisnik), nato kaznovan z rumenim kartonom in šele nato z rdečim kartonom, ugotovimo, da so vodilni možje FIVB in OZS s to spremembo zatrli večino nešportnih vedenj, preden bi se te sprevrgle v bolj agresivnejšo obliko nešportnega vedenja. Po novih pravilih je moral katerikoli član ekipe dobro premisliti, preden se je burno odzval na sodniške odločitve, saj je vsaka kazen lahko vplivala na rezultat niza. Tako kot za vsako spremembo so tudi za to vsi udeleženci odbojkarskih tekmovanj potrebovali nekaj let, preden so se je privadili in je ta učinkovala kot željeno.

Pri rdečem kartonu v številu podeljenih kazni ne opazimo bistvenih razlik, predvsem zato, ker je bilo število teh kazni že pred spremembo zelo nizko. Preseneča nas edino dejstvo, da pri rdečem kartonu, katerega je mogoče prejeti tudi neposredno zaradi žaljivega vedenja, brez predhodnega rumenega kartona in za nasprotnika ne prinaša nobene prednosti (ne dobijo točke), ni prišlo do povečanja števila teh kazni. To dokazuje, da je odbojka šport brez pretirano izražene agresivnosti. Vsaka vrsta verbalne (direkten rdeči karton) ali fizične agresije (direktna diskvalifikacija) je v odbojki strogo sankcionirana.

V sklopu, kjer smo kazni razdelili med domače in gostujoče ekipe, so nam rezultati pokazali, da so gostujoče ekipe pod večjim psihičnim pritiskom zaradi igranja v tuji dvorani in pred tujo publiko. Mnogo jih je mnenja, da že sodniki, čeprav morajo biti ti nepristranski, previligirajo domače ekipe in v konfliktnih situacijah vedno sodijo njim v prid, da ne izzovejo negodovanja in protestiranja občinstva. Število prejetih kartonov gostujočih ekip to dokazuje in je v primerjavi z domačini kar dvakrat večje.

V nadaljevanju nas je zanimalo razmerje podeljenih kazni med trenerji in igralci. Pričakovali smo, da 24 igralcev na posamezni tekmi dobi več kazni kot pa v povprečju 2 trenerja. Rezultati so nam to potrdili, saj so igralci prejeli skoraj štirikrat več kartonov kot njihovi trenerji. Spremenjena pravila in kazni poudarjajo duh »fair playa«, katerega pa je treba vzgajati vse od začetka športne poti posameznega igralca. Trenerjeva in soigralčeva neodobravanja nešportnega vedenja ter poudarjanje »fair playa« lahko že na treningih spremenijo obnašanje posameznika do te mere, da prepreči marsikatero kazen na tekmi.

Cilj vsakega odbojkarskega sodnika je, da v skladu s pravili pripelje tekmo do konca brez večjih nevšečnosti. Za tako dejanje je potrebna psihična priprava na tekmo, poznavanje pravil igre in dinamike odbojke. Te segmente sojenja se lahko nauči večina sodnikov, vendar jih je večina mnenja, da je lažje razumevati samo dinamiko igre, če je bil sodnik nekoč igralec v katerikoli DOL. Osebnostna struktura vsakega sodnika pa je tista, ki vpliva na njegove reakcije med tekmo in na čas, ki ga bo namenil pripravi na vsako sojenje, spremljanje tekem in analiziranje odsojenih tekem.

Na mnogih odbojgarskih srečanjih je nemoten potek tekme velikokrat odvisen od sodniške sestave. Vsaka tekma pomeni za ekipe določeno mero stresa in nobeni ni vseeno za izid srečanja, tako da mnoge ekipe pridejo že na srečanje pod pritiskom zmage, zato je včasih malo potrebno, da ekipe izgubijo nadzor nad svojim obnašanjem. Izkušeni sodnik, v navidez še tako enostavni tekmi, takoj ko se nešportno obnašanje pojavi, ukrepa v skladu s pravili in tako nazorno postavi meje športnega obnašanja. S količino izkušenj sodnik vse hitreje reagira pri spornih situacijah in hitro oceni igralčevo reakcijo ali je bila spontana in usmerjena zgolj v sprostitvev napetosti ali je bila ta merjena in nešportna do sodnika oziroma do nasprotnne ekipe.

Trenutno v Sloveniji primanjkuje sodnikov. Zveza je v položaju, ko se vedno manj ljudi odloča za sodniški izpit in težka organizirajo vsakoletne tečaje za sodniško licenco. Posledično jim primanjkuje vsakoletni vsip mladih sodnikov, kateri pričnejo svojo sodniško kariero s sojenjem tekem mlajših selekcij. Z nizkim vsipom novih sodnikov je malo tudi tistih, ki se razvijejo v odlične sodnike in sodijo tekme na najvišjih nivojih. Popularizacija sojenja v odbojki je vsekakor naslednja tema, ki bi se je morali OZS in FIVB resno lotiti. Kvaliteta odbojke v posameznih državah sovпада s kvaliteto sojenja v tamkajšnjih ligah in tukaj tako slovenska odbojka kot odbojgarsko sojenje močno zaostajata za svetovnim vrhom.

V prihodosti bi bilo zanimivo narediti študije po vsaki večji spremembi odbojgarskih pravil. Tako bi ugotovili v kakšni meri se je odbojka spremenila zaradi teh dejavnikov. Sezona 1999/2000 je v odbojko prinesla veliko novosti, ki so spremenile njeno bistvo, a jo zaradi tega naredile še zanimivejšo in atraktivno za gledalce. To je bil celoten smisel FIVB-inih sprememb, ko so hoteli dvigniti ta šport na višjo raven in ga približati svetovno najbolj popularnim športom. Dandanes FIVB združuje 218 državnih odbojgarskih zvez in 33 milijonov registriranih igralcev. Njene želje so »organizirati vsako državno federacijo (zvezo) na najvišji možni profesionalni ravni z moderno, fleksibilno in učinkovito administracijo ter profesionalnimi menedžerji« (World plans and visions, 2010).

9. LITERATURA

- *Chronological Highlights*. Fivb. Pridobljeno 2008 iz <http://www.fivb.org/TheGame/ChronologicalHighlights.htm>
- Čuk, Š. (1999). *Agresivnost v judu*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
- Čulajevič, D. (2001). *Ugotavljanje ravni oblik agresivnosti pri kakovostnih odbojkaricah v različnih starostnih obdobjih*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
- Klojčnik, A. (1983). *Vpliv nekaterih strokovnih, socialnih, kognitivnih in osebnostnih razsežnosti sodnika na kakovost sojenja v košarki*. Ljubljana: Fakulteta za telesno kulturo, Inštitut za kineziologijo
- Klojčnik, A. (1987). *Primerjava med nekaterimi najboljšimi jugoslovanskimi in slovenskimi košarkarskimi sodniki v nekaterih strokovnih, socialno-demografskih, kognitivnih in osebnostnih razsežnostih*. Ljubljana: Fakulteta za telesno kulturo.
- Križaj, R. (2000). *Agresivnost v hokeju na ledu*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
- Logar, M. (1959). *Nastanek in razvoj odbojke*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
- Lončar, M. (2001). *Razlike v odzivanju sodnikov različne kakovosti na najpogostejše situacije pred, med in po košarkarski tekmi*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
- Perčič, D. (2008), osebna komunikacija
- Rot, N. (1968). *Psihologija osebnosti*. Ljubljana: CZ
- Seifried, M. (2007), osebna komunikacija
- Tušak, M. (1994). *Izbrana poglavja iz psihologije športa za trenerje*. Ljubljana: Samozaložba
- Tušak, M. (2001) *Osebnostne lastnosti, motivacija in vrednote slovenskih vrhunskih športnikov in športnic*. Šport mladih (9/72), 39–40
- Tušak, M. (1995). *Agresivnost v vrhunskem športu*. Zbornik referatov / II. mednarodni simpozij Šport mladih (Str. 46–50). Ljubljana: Fakulteta za šport

- Tušak M., & Tušak, M. (2001). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
- *The volleyball story*. Fivb. Pridobljeno 2008 iz http://www.fivb.org/TheGame/Volleyball_Story.htm
- *Volleyball official rules*. Fivb. Pridobljeno 2010 iz <http://www.fivb.ch/en/volleyball/rules/FIVB.2009-2012.VB.RulesOfTheGame.Eng-Fre.pdf>
- *World plans and visions*. FIVB , Pridobljeno 2010 iz http://www.fivb.org/EN/FIVB/Cp_fivbMission.htm
- *Uradna pravila odbojkarske igre (prevod – FIVB)*. (1999) Ljubljana: odbojkarska zveza Slovenije.